

КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2013–2020 РОКИ

Стратегію розроблено на виконання Меморандуму про співробітництво між Кіровоградською обласною радою, Кіровоградською обласною державною адміністрацією, Громадською радою при Кіровоградській обласній державній адміністрації та Національним інститутом стратегічних досліджень від 19 травня 2012 року за фінансової підтримки Кіровоградського обласного благодійного фонду «Розвиток Кіровоградщини».

Керівник авторського колективу –

Єрмолаєв А. В., директор Національного інституту стратегічних досліджень

Авторський колектив:

Баталов О. А., к. ф. н., Біла С. О., д. держ. упр., Валюшко І. В.,
Гребенюк Є. В., Денисюк В. А., к. е. н., Ємельянова О. Ю., Жаліло Я. А.,
к. е. н., Жук В. І., Кравченко А. В., Кушнір М. О., к. держ. упр., Лупацій В. С.,
к. с. н., Прижигалінська В. В., Русан В. М., к. е. н., Собкевич О. В., к. е. н.,
Харазішвілі Ю. М., д. е. н., Шевченко А. В.,
Шевченко О. В., к. е. н.

Редакційна група:

Єрмолаєв А. В., Жаліло Я. А., к. е. н., Лупацій В. С., к. с. н., Ніколаєнко А. І.,
Рахуба Н. А., Серпокрилов В. М., Шаталов О. С.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	5
РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ.....	7
2.1. Природно-ресурсний потенціал області	7
2.2. Стан і соціально-економічні виклики	
Кіровоградської області.....	10
2.3. Імовірні сценарії розвитку області.....	19
РОЗДІЛ 3. МЕТА ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ СТРАТЕГІЇ	21
РОЗДІЛ 4. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ	25
4.1. Розвиток промислового потенціалу регіону	25
Стан і ресурсний потенціал	25
Проблеми, що потребують вирішення	27
Стратегічні пріоритети та завдання з їх реалізації.....	28
Очікувані результати.....	32
4.2. Формування високотехнологічного аграрного сектору.....	33
Стан і ресурсний потенціал	33
Проблеми, що потребують вирішення	34
Стратегічні пріоритети та завдання з їх реалізації.....	35
Очікувані результати.....	40
4.3. Розвиток транспортно-транзитного потенціалу.....	41
Стан і ресурсний потенціал	41
Проблеми, що потребують вирішення	42
Стратегічні пріоритети та завдання з їх реалізації.....	43
Очікувані результати.....	47
4.4. Розвиток регіонального ринку послуг як основи постіндустріального поступу Кіровоградської області.....	48
Стан і ресурсний потенціал	48
Проблеми, що потребують вирішення	50

Стратегічні пріоритети та завдання з їх реалізації.....	51
Очікувані результати.....	57
4.5. Стабільний соціальний розвиток – запорука процвітання Кіровоградщини.....	58
Стан і ресурсний потенціал	58
Проблеми, що потребують вирішення	60
Стратегічні пріоритети та завдання з їх реалізації.....	61
Очікувані результати.....	67
РОЗДІЛ 5. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ	68
5.1. Інститути, відповідальні за реалізацію Стратегії.....	68
5.2. Управлінські механізми реалізації Стратегії	69
5.3. Фінансово-бюджетні механізми реалізації Стратегії	71
5.4. Організаційні механізми реалізації Стратегії	72
5.5. Механізми комунікації держави, бізнесу та громад	74
РОЗДІЛ 6. ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ	75
6.1. Етап подолання депресивних тенденцій та формування передумов структурних зрушень	75
6.2. Етап структурної перебудови економіки регіону	77
6.3. Етап переходу до стабільного поступу регіону	78

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стратегію економічного та соціального розвитку Кіровоградської області на 2013–2020 роки (далі – Стратегія) розроблено на виконання Меморандуму про співробітництво між Кіровоградською обласною радою, Кіровоградською обласною державною адміністрацією, Громадською радою при Кіровоградській обласній державній адміністрації та Національним інститутом стратегічних досліджень.

Нормативно-правовою базою для розроблення Стратегії стали Конституція України, закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про державне прогнозування і розробку програм економічного і соціального розвитку України», «Про стимулювання розвитку регіонів», постанови Кабінету Міністрів України «Про розробку прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку і складання проекту державного бюджету» від 26.04.2003 р. № 621, «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21.07.2006 р. № 1001, Наказ Міністерства економіки «Про затвердження методичних рекомендацій по формуванню регіональних стратегій розвитку» від 29.07.2002 р. № 224.

Стратегію розроблено з урахуванням положень:

- Програми економічних реформ на 2012–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»;
- Державної стратегії регіонального розвитку;
- Загальнодержавної програми розвитку малих міст;
- Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні.

Необхідність розроблення Стратегії викликана змінами, що відбулися в соціально-економічній сфері України у період після фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр., розгортанням політики економічних і соціальних реформ, змінами підходів до побудови державної політики та засад регіонального розвитку України.

Реалізація Стратегії надасть можливість:

- підвищити конкурентоспроможність економічного комплексу Кіровоградської області і на внутрішньому, і на зовнішньому ринках;
- сформуванню сучасну ефективну модель управління розвитком регіону;

- забезпечити координацію розвитку області з виконанням завдань Програми економічних реформ на 2012–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»;
- забезпечити підвищення стабільності соціально-економічного розвитку регіону на підґрунті диверсифікації його економіки;
- забезпечити ефективне використання регіонального потенціалу розвитку;
- сприяти розвитку підприємницької діяльності та створенню нових робочих місць на місцевому рівні;
- збільшити надходження до місцевих бюджетів і підвищити спроможність фінансування регіональних цільових програм;
- сприяти збільшенню доходів населення, поліпшенню умов і якості життя та особистого розвитку мешканців Кіровоградщини.

Реалізація Стратегії дозволить досягти суттєвого поліпшення інвестиційного клімату в регіоні, підвищення ефективності державної політики регіонального розвитку, дієвої координації зусиль галузевих міністерств і відомств та органів місцевого самоврядування області.

Стратегію побудовано у вигляді системи інтегральних цілей і напрямів розвитку. Інтегральні цілі виходять зі стратегічної мети і спрямовані на втілення стратегічного бачення Кіровоградщини у 2020 р. Кожний із напрямів розкривається комплексом завдань, підпорядкованих реалізації інтегральних цілей.

Після схвалення Кіровоградською обласною радою Стратегія має бути конкретизована у вигляді плану її реалізації, у щорічних програмах економічного та соціального розвитку області, цільових і галузевих програмах та проєктах розвитку регіону, стратегіях і програмах розвитку районів області.

Ухвалення Стратегії стане підґрунтям для укладення Угоди про регіональний розвиток між Кіровоградською обласною радою та Кабінетом Міністрів України, фінансування в межах цієї угоди сприятиме вирішенню актуальних проблем розвитку області.

Унаслідок реалізації Стратегії на період до 2020 року передбачається:

- збільшення валового регіонального продукту області у 1,5 разу;
- збільшення капітальних інвестицій у 2,1 разу;
- підвищення продуктивності праці у 1,5 разу;
- збільшення заробітної плати в 1,8 разу.

РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ

2.1. Природно-ресурсний потенціал області

Кіровоградщина – різноманітний і привабливий край, розташований у географічному центрі України між Дніпром та Південним Бугом, у південній частині Придніпровської височини. Межує з Вінницькою, Дніпропетровською, Миколаївською, Одеською, Полтавською, Черкаською областями.

За розміром Кіровоградська область, площа якої становить 24,6 тис. км² (4,1 % усієї території України), посідає 14-те місце з-поміж регіонів.

Чисельність наявного населення області на 1 січня 2012 р. становила 1002,4 тис. осіб.

Водні ресурси області представлені 438 річками загальною довжиною 5558 км (територією області протікають найбільші ріки України – Дніпро та Південний Буг), 85 водосховищами загальним об'ємом 264,24 млн м³ (за кількістю водосховищ область посідає третє місце в Україні) та 2756 ставками загальним об'ємом 191,06 млн м³. Болотами зайнято 10,4 тис. га, що складає 0,42 % території області. Загалом площі, зайняті водними об'єктами, складають 3,1 % території області, а водні запаси майже удвічі менші, ніж у середньому по Україні.

Наземні водні ресурси на території регіону розподілені нерівномірно – найбільша кількість водних ресурсів зосереджена в басейнах річок Дніпро та Південний Буг у прикордонних районах області, де потреба у воді незначна. Ресурси підземних вод області також розподілені нерівномірно – від 4,0 тис. м³ на добу в Добровеличківському та Компаніївському районах до 67,2 тис. м³ на добу у Кіровоградському районі.

Земельні ресурси Кіровоградської області представлені передусім сільськогосподарськими угіддями, які займають 2040,4 тис. га (83 % території регіону, що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель) та складають 4,9 % загальної площі сільгоспугідь України.

У структурі сільгоспугідь рілля складає 86,5 %, багаторічні насадження – 1,3; сіножаті – 1,2; пасовища – 11,0 %. Розораність земель складає 74,0 %.

Ліси та інші лісовкриті площі становлять 185,4 тис. га, у тому числі полезахисні лісосмуги – 28,1 тис. га. Загальна лісистість області з урахуванням усіх захисних лісових насаджень складає 7,5 %.

У північній та південно-східній частинах області переважають середньогумусні чорноземи, у південній – малогумусні, у долинах річок поширені чорноземно-лучні та лучно-болотні ґрунти.

Близько половини рілі в області розташовано на схилах різної крутизни (від 1 до 7°). Це вимагає особливих технологічних прийомів у землеробстві з урахуванням природно-кліматичних та екологічних умов, вжиття належних заходів щодо охорони й відтворення земельних ресурсів з метою недопущення деградації та забруднення земель.

Землі населених пунктів становлять 225,9 тис. га, в т. ч. 30,5 тис. га – землі 12 міст обласного та районного значення, 20,2 тис. га – землі 27 селищ міського типу та 175,2 тис. га – землі 995 сільських населених пунктів.

У державній власності знаходиться 962,4 тис. га (39,14 %), у колективній – 0,9 тис. га (0,04 %), у приватній – 1495,5 тис. га (60,82 %) земель.

Лісові ресурси Кіровоградщини представлені 184,3 тис. га земель, з яких безпосередньо вкрито лісовою рослинністю 103,2 тис. га, або 7,4 % області (тоді як у середньому по Україні – 15,6 %). Розвиток та охорону лісового господарства області забезпечують 8 лісогосподарських підприємств. На цей час понад 70 % колишньої лісостепової частини області розорано, проте природна рослинність зберегла своє різноманіття (передусім на схилах річкових долин, у глибоких балках, заплавах річок тощо). Одним із найбільших лісних масивів є Чорний ліс, розташований на правому березці верхів'я р. Інгулець, та Нерубайський ліс.

Кіровоградщина – одна із найбільш насичених **мінеральними ресурсами** областей України:

- на території області розвідано 32 види й налічується майже 300 родовищ корисних копалин;
- надра області мають низку унікальних ресурсів, передусім для розвитку енергетики (уран, буре вугілля, горючі сланці), чорної металургії (залізо, хром, нікель, кобальт), а також нерудні корисні копалини (каоліни, графіт), декоративно-облицювальні та будівельні матеріали;
- вивчаються запаси золота на Клишівському та Юріївському родовищах;
- корисні копалини для будівництва представлені 10 видами (пісок, каоліни, камінь різних видів, цегельно-черепична та інша сировина), які знаходяться у 173 родовищах;
- наявні необхідні передумови для ефективного розвитку Олександрійського буровугільного комплексу: перспективна сировинна база, наближеність сировинних запасів до місця їх переробки, достатня інфраструктура для повноцінної роботи буровугільних підприємств і необхідні трудові ресурси;
- з-поміж природних багатств області важливе місце посідають радонові мінеральні води, які використовуються в лікувальних цілях.

Рівень **техногенного навантаження** на навколишнє середовище в Кіровоградській області нижчий, ніж у середньому по Україні. Водночас високий рівень ресурсовикористання, обумовлений недосконалістю технологій, застосованих у виробництві, сприяє значному утворенню й накопиченню відходів виробництва та споживання.

Основними забруднювачами довкілля області є підприємства переробної промисловості (49,5 % загального обсягу забруднюючих речовин), транспорту та зв'язку (22,3 %), добувної промисловості (13 %).

Основними джерелами утворення промислових відходів є діяльність гірничодобувної промисловості, гальванічні виробництва, зола ТЕЦ, відпрацьовані ртутні лампи та прилади, що містять ртуть, виробництво лаків і фарб тощо. У 2011 р. найбільше промислових відходів утворилося на підприємствах добувної промисловості (35,4 млн т, що складає 97,5 % загального обсягу утворених відходів). У сфері споживання найбільш актуальною є переробка та утилізація твердих побутових відходів.

На стан атмосферного повітря області найбільший вплив чинять викиди транспорту, промисловості та опалювальних систем. Від пересувних джерел забруднення (залізничний, авіа- й автотранспорт) в атмосферне повітря надходить більше викидів, ніж від стаціонарних (підприємства переробної та добувної промисловості, ЖКГ). Шкідливі атмосферні викиди автотранспорту становлять близько 60 % від усієї кількості атмосферних викидів у регіоні.

Таким чином, **стратегічними ресурсними перевагами** Кіровоградської області є:

- географічне розташування у центрі України. Через Кіровоградську область проходить міжнародний Критський транспортний коридор № 9: Гельсінкі – Санкт-Петербург – Київ – Одеса. Транспортна система області включає 884,2 км залізниць і 10 автомагістралей, що пов'язують Україну з державами СНД, Центральної і Південної Європи;
- наявність значної кількості родовищ корисних копалин:
  - запаси урану в області складають 83 % загальноукраїнських, нікелю й кобальту – понад 50 %, хрому та горючих сланців – близько 100 %;
  - Заваллівське родовище графітової руди – найбільше у Європі за запасами корисних копалин та унікальне за якістю сировини. Виявлені запаси графітової руди на трьох розвіданих родовищах становлять понад 126 млн т руди (51,5 % загальних запасів України), або майже 8 млн т кристалічного графіту;
- високий рівень родючості чорноземних ґрунтів (4 місце в Україні).

Завдання щодо раціонального використання та відновлення природно-ресурсного потенціалу Кіровоградщини полягають у зменшенні ресурсовитратності виробництв, розвитку екологічно збалансованих промисловості та сільського господарства, зниженні ризиків забруднення навколишнього середовища.

2.2. Стан і соціально-економічні виклики Кіровоградської області

Економіка області має виражений аграрно-індустріальний характер. Підприємствами промисловості створюється близько 20 % валової доданої вартості області, у сільському господарстві – від 25 до 30 %.

Спеціалізація області визначає її частку в загальнодержавних показниках соціально-економічного розвитку (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Питома вага Кіровоградської області в економіці України за підсумками 2011 р.

Показник	Частка області, %
Обсяг реалізованої промислової продукції	0,9
Виробництво продукції сільського господарства	3,8
Обсяг будівельних робіт	0,9
Обсяг інвестицій в основний капітал	2,6
Обсяг експорту товарів	0,62
Обсяг імпорту товарів	0,28
Обсяг роздрібного товарообороту	1,5

Місце Кіровоградської області в рейтингу регіонів за основними соціально-економічними показниками наведено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2. Місце Кіровоградської області серед регіонів України (за основними соціально-економічними показниками)

Показники	2006		2009		2011	
	Значення	Місце	Значення	Місце	Значення	Місце
Валовий регіональний продукт на одну особу, грн	7723,0	18	13389,0	22	15533,0*	16*
Обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу, грн	3889,2	23	7591,8	20	9505,07	21
Виробництво валової продукції сільського господарства на одну особу, грн	3567,0	2	3614,0	5	4480,2	3
Обсяг інвестицій в основний капітал на одну особу, грн	1686,3	17	2722,6	12	4466,01	14
Доходи населення, тис. грн	8991,0	23	16149,0	23	23134,0	23

* Дані за 2010 рік

Промисловий комплекс області охоплює 11 галузей, у яких діють понад 2000 підприємств. Найважливішими у структурі промислового комплексу області є *харчова промисловість* (41,7 % загального обсягу реалізованої промислової продукції), *виробництво та розподілення електроенергії, газу та води* (19,0 %), *машинобудування* (15,1 %) та *металургія* (10,8 %) (табл. 2.3).

Таблиця 2.3. Основні показники розвитку промисловості Кіровоградської області

Основні показники	Значення станом на	
	01.01.2011 р.	01.01.2012 р.
Кількість підприємств, що знаходяться на самостійному балансі, одиниць	2113	2135
Структура обсягу реалізованої продукції за видами промислової діяльності	Питома вага, %	
Добувна промисловість	3,5	3,9
Переробна промисловість, у тому числі:	78,4	77,1
Виробництво харчових продуктів, напоїв	41,9	41,7
Легка промисловість	0,4	0,4
Оброблення деревини та виробництво виробів із неї	0,9	1,1
Целюлозно-паперове виробництво та видавнича діяльність	0,6	0,6
Хімічна промисловість	2,8	2,4
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	2,5	2,4
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	10,5	10,8
Машинобудування	17,8	15,1
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	18,1	19,0

Продукція промисловості забезпечує важливу частку *товарного експорту* області. Найбільш вагомими експортними позиціями є жири та олії тваринного або рослинного походження (34,3 % у структурі експорту товарів Кіровоградської області у 2011 р.), машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання (27,6 %), продукти рослинного походження (13,3 %), готові харчові продукти (7,7 %), мінеральні продукти (5,6 %) тощо.

Протягом тривалого періоду в області спостерігаються низькі темпи нарощування виробництва промислової продукції. У 2006–2009 рр. індекси промислової продукції скорочувалися, становлячи у 2006 р. 111,6 %, у 2007 р. – 109,7 %, у 2008 р. – 104,2 %, у 2009 р. – 78,3 %. Післякризове відновлення промислового виробництва є повільним, про що свідчить зростання індексів у 2010 р. лише до 113,3 %, у 2011 р. – 111,0 %.

Незадовільним є стан розвитку *будівельної галузі* в області (створюється лише 2,1 % валової доданої вартості області). Протягом 2007–2010 рр. спостерігалася падіння індексів обсягу виконаних будівельних робіт, які склали у 2007 р. – 88,2 %, у 2008 р. – 89,2 %, у 2009 р. – 49,0 %, у 2010 р. – 93,5 %, що пов'язано з відсутністю замовлень та недостатнім фінансуванням таких робіт. У 2011 р. індекс обсягу виконаних будівельних робіт був на рівні 117,4 %; в області працювало 79,6 % загальної кількості будівельних підприємств.

У структурі валової продукції **сільського господарства** провідне місце належить рослинництву, питома вага якого станом на 2010 р. складала 71,4 %, тваринництву належить 28,6 % (табл. 2.4). Сільськогосподарські підприємства спеціалізуються на виробництві зернових і зернобобових культур та соняшнику, тоді як господарства населення – на вирощуванні картоплі, овочів, плодів та ягід.

Таблиця 2.4. Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства

Показник	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Валова продукція сільського господарства (у порівнянних цінах 2005 р., млн грн)	3781,4	2728,4	4146,6	3694,4	3767,2	4480,2
Індекси валової продукції сільського господарства (до попереднього року, %)	101,3	72,2	152,0	89,1	102,0	118,9
Валова продукція рослинництва (у порівнянних цінах 2005 р., млн грн)	2689,6	1687,3	3125,7	2680,1	2688,5	3421,7
Індекси валової продукції рослинництва (до попереднього року, %)	102,5	62,7	185,2	85,7	100,3	127,3
Валова продукція тваринництва (у порівнянних цінах 2005 р., млн грн)	1091,8	1041,1	1020,9	1014,3	1078,7	1058,5
Індекси валової продукції тваринництва (до попереднього року, %)	98,6	95,4	98,1	99,4	106,3	98,1

Найбільший показник індексу виробництва валової продукції сільського господарства зафіксовано 2008 р. (152 % порівняно з 2007 р.), що зумовлено нарощуванням виробництва продукції рослинництва (індекс валової продукції рослинництва склав 185,2 % порівняно з 2007 р.) Разом з тим у 2007 та 2009 рр. відбувалося зниження виробництва валової продукції сільського господарства на 27,8 та 10,9 % відповідно.

Виробництво валової продукції тваринництва знижувалося протягом 2006–2009 рр. і лише у 2010 р. зросло на 6,3 % порівняно з 2009 р.

При цьому частка виробництва валової продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення була приблизно однаковою і складала 49,8 та 50,2 % відповідно. Проте, якщо господарствами населення вироблялося 50,9 % валової продукції рослинництва, то частка виробництва валової продукції тваринництва, що виробляється господарствами населення, вже складала 79,2 %.

Останніми роками в області значно зменшилося виробництво цукрових буряків – з 1118,8 тис. т у 2006 р. до 513,3 тис. т у 2010 р., або більш ніж у 2,2 разу. При цьому значно зросло виробництво соняшнику – з 507,9 тис. т у 2006 р. до 713,4 тис. т у 2010 р., або на 40,5 %. Крім того, слід відзначити нарощування виробництва плодів і ягід з 27,8 тис. т у 2006 р. до 46,3 тис. т у 2010 р. (на 66,5 %), на що вплинуло постійне зростання їх урожайності з 27,8 ц/га у 2006 р. до 46,3 ц/га у 2010 р.

У 2011 р. виробництво сільськогосподарської продукції збільшилося на 18,9 %. Виробництво продукції рослинництва порівняно з 2010 р. збільшилося на 27,3 % (зокрема, виробництво зерна збільшилося у 1,5 разу) у тваринництві загалом спостерігався спад (на 1,9 %), хоча в деяких галузях відбулося зростання (наприклад, виробництво м'яса в сільськогосподарських підприємствах зросло на 31,8 %).

Загалом для сільського господарства Кіровоградської області характерне домінування дрібнотоварного виробництва продукції тваринництва та плодоовочівництва. Так, господарства населення виробляють 99,9 % картоплі, 94,6 % овочів, 95 % плодів та ягід, 83 % м'яса (у забійній масі), 88,1 % молока та 58,2 % яєць. Така структура виробництва у поєднанні з низькою ефективністю використання земельних ресурсів і нераціональним сільськогосподарським землекористуванням обумовлює невисоку урожайність основних культур, призводить до втрат вирощеної продукції та погіршення її якості.

Транспортна галузь Кіровоградщини, зважаючи на вигідне географічне розташування області, має достатні перспективи для розвитку і здатна стати однією з найважливіших галузей економіки.

У структурі транспортних перевезень регіону найбільша частка належить *автомобільному транспорту* – ним забезпечується понад 65 % перевезень вантажів та понад 50 % перевезень пасажирів. Важливу роль у розвитку економіки Кіровоградської області відіграє також *залізничний транспорт*, представлений відділеннями Одеської, Південної та Придніпровської залізниць.

Попри наявний значний потенціал, показники розвитку транспортної галузі свідчать про низку негативних тенденцій. Так, аналіз динаміки перевезення вантажів за видами транспорту у 2007–2011 рр. (табл. 2.5) свідчить про те, що на авіаційному транспорті *перевезення вантажів* за аналізований період скоротилися на 25 % і порівняно з іншими видами транспорту залишаються мізерними. Обсяги перевезень залізничним транспортом становили за вказаний період від 6 до 9 млн т, що у 4–5 разів менше, ніж обсяги перевезень автомобільним транспортом. У 2011 р. обсяги перевезень залізничним транспортом становили 7,9 млн т і не досягли рівня 2007 р. (8,3 млн т) унаслідок суттєвого падіння перевезень вантажів у 2009–2010 рр. (на 19,3 і 10,7 % відповідно). Обсяги перевезень автомобільним транспортом забезпечуються автотранспортними підприємствами та фізичними особами-підприємцями, і у 2011 р. вони становили 33,3 млн т, перевищивши значення докризового 2007 р. (28,6 млн т).

Аналіз динаміки пасажирських перевезень за видами транспорту у 2007–2011 рр. свідчить про зростання перевезень пасажирів автобусами за цей період на 27,6 % (з 77,5 до 98,9 млн пас.) і зменшення перевезень тролейбусним парком на 76,9 % (з 18,6 до 4,3 млн пас.)

Зменшилися обсяги *перевезень пасажирів* авіаційним транспортом на 19,6 % (з 91 до 73,2 тис пас.), що зумовлено зростанням тарифів на перевезення та погіршенням платоспроможності користувачів.

Обсяги залізничних перевезень пасажирів скоротилися на 5,9 % (з 5,1 до 4,8 млн пас.) Протягом 2010–2011 рр. відбувалося збільшення обсягів перевезення пасажирів залізничним транспортом, у тому числі за рахунок переключення частки вантажопотоку з авіаційного на більш дешевий залізничний транспорт.

Таблиця 2.5. Динаміка вантажо- і пасажиропотоку Кіровоградської області за видами транспорту

Перевезення вантажів, тис. т				
Роки	Види транспорту			
	залізничний	автомобільний	авіаційний	
2007	8 345,2	28 602,6	6,0	
2008	8 883,1	31 308,4	6,0	
2009	5 773,4	27 297,0	5,7	
2010	6 390,9	28 081,0	6,8	
2011	7 872,4	33 308,7	4,5	
Перевезення пасажирів, тис.				
Роки	Види пасажирського транспорту			
	залізничний	автомобільний	авіаційний	тролейбусний
2007	5 060,9	77 515,6	91,0	18 638,7
2008	5 055,5	84 530,8	96,8	23 516,1
2009	4 477,5	74 358,3	99,6	22 891,7
2010	4 794,1	85 572,1	87,4	2 796,6
2011	4 843,9	98 691,9	73,2	4 288,5

За показником середньої відстані перевезення 1 т вантажу, що перевозиться автотранспортними підприємствами регіону, Кіровоградська область знаходиться на останньому місці по Україні. У 2010 р. середня відстань по регіону становила 78 км (тоді як середня по Україні – 171 км). Таким чином, у Кіровоградській області здійснюються здебільшого внутрішні автомобільні перевезення, зокрема для власних потреб підприємств.

Зовнішньоторговельні операції Кіровоградської області у 2011 р. здійснювалися з партнерами з 94 країн світу. Обсяг експорту товарів за 2011 р. становив 443,4 млн дол. США, імпорту – 226,9 млн дол. США.

Порівняно з 2010 р. експорт товарів збільшився за рахунок поставок продуктів рослинного походження, мінеральних продуктів, жирів та олії тваринного або рослинного походження. Водночас зменшився обсяг експорту електричних машин.

Із країн СНД до області надійшло 15,6 % усіх імпортованих товарів, з інших країн світу – 84,4 %, у т. ч. з країн ЄС – 45,6 %.

Кіровоградська область співпрацює з Волгоградською, Нижньогородською, Свердловською областями Російської Федерації, Могильовською областю Республіки Білорусь, Нижньосілезьким воєводством Республіки Польща, Федеральною землею Штирія Республіки Австрія, м. Сьуйчжоу та провінцією Цзянсу Китайської Народної Республіки. Налагоджується співробітництво з країнами Балтії.

Водночас Кіровоградщина залишається малопривабливою для іноземних інвесторів. Збільшується диспропорція за обсягами *прямих іноземних інвестицій*: майже 50 % їх припадає на обласний центр, тоді як кожен третій з районів області взагалі не залучає прямих іноземних інвестицій. Найбільші

обсяги інвестицій зосереджені на підприємствах промисловості (близько 40 % загального обсягу інвестицій), сільського господарства (близько 25 %), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг і надання послуг підприємцям (13 %).

Соціальний розвиток Кіровоградщини демонструє залежність від економічної динаміки.

Продовжуються негативні тенденції у *демографічній сфері*. Протягом 2011 р. чисельність населення області скоротилася на 7,6 тис. осіб. Зменшення чисельності населення відбулося за рахунок природного (6,1 тис. осіб) та міграційного скорочення населення (1,4 тис. осіб). У 2011 р. рівень смертності населення області порівняно з 2010 р. знизився з 17,4 до 16,6 особи на 1000 жителів. Порівняно з 2010 р. збільшилася кількість новонароджених на 47 дітей (на 0,4 %).

Розвиток людського потенціалу області уповільнюється через ситуацію, що склалася на ринку праці. Значне навантаження на вільне робоче місце спричинене невідповідністю професійно-кваліфікаційної потреби в кадрах економіки регіону пропозиції робочої сили на ринку праці.

Чисельність *зареєстрованих безробітних* зросла протягом 2011 р. на 27,1 % і становила на 1 січня 2012 р. 17,8 тис. осіб. Рівень зареєстрованого безробіття складав 3,0 % населення працездатного віку. У сільській місцевості цей показник був вищим – 4,2 %, у міських поселеннях – 2,4 %.

У 2011 р. розмір середньомісячної *номінальної заробітної плати* штатних працівників становив 2114 грн, що на 16,4 % вище за відповідний показник 2010 р. *Реальна заробітна плата* зросла на 8,1 % (у 2010 р. порівняно з 2009 р. – на 11 %).

Загальна сума *невиплаченої заробітної плати* упродовж 2011 р. зменшилася на 12 млн грн (або на 20 %) і на 1 січня 2012 р. становила 47,8 млн грн. При цьому значно зменшили заборгованість економічно активні підприємства – на 69,8 % (на 1 січня 2012 р. на їхню частку припадало 25,9 % загальної суми боргу, або 12,4 млн грн). Найбільшими боржниками є економічно активні підприємства транспорту – на їх частку припадало 40,5 % заборгованості з виплати заробітної плати.

Реальний дохід у розрахунку на одну особу становив у 2011 р. 17712,2 грн, що складало 83,4 % середнього значення по Україні.

Основними характеристиками **внутрішнього розвитку** Кіровоградщини є збільшення територіальних диспропорцій соціально-економічного розвитку, посилення периферійності окремих територій, низький рівень їх інвестиційної привабливості та, як наслідок, загалом низька конкурентоспроможність.

Кіровоградській області властива концентрація економічної активності довкола кількох центрів: *м. Кіровоград* (підприємства сільськогосподарського машинобудування, виробництво електронного й електротехнічного обладнання для ядерних об'єктів та об'єктів підвищеної небезпеки, підприємства легкої та харчової промисловості); *м. Олександрія* (ВАТ «Науково-виробниче об'єднання «Етал» – найбільший виробник електротехнічної продукції; комплекс підпри-

емств буровугільної галузі), м. Знам'янка, м. Світловодськ; у с. Неопалимівка Кіровоградського району розташована найбільша з уранових шахт України – «Інгульська».

Найліпші показники соціально-економічного розвитку за підсумками 2011 р. у Бобринецькому, Кіровоградському, Новгородківському, Новомиргородському, Олександрійському районах, натомість найнижчі – у Вільшанському, Добровеличківському, Компаніївському, Онуфріївському, Ульяновському районах.

Загалом, попри наявність окремих позитивних тенденцій, Кіровоградська область стикається з низкою викликів, структурного характеру.

1. Демографічні виклики:

- належить до областей із найменшою щільністю населення (55 осіб на км²), низьким рівнем урбанізації (57 %);
- входить до групи регіонів із найвищими темпами старіння населення, природного скорочення чисельності, зростання демографічного навантаження на осіб працездатного віку;
- *перейшла символічну демографічну межу в абсолютних показниках – виїшла з числа регіонів України, демографічний потенціал яких сягає понад 1 млн осіб.* Чисельність наявного населення області на 1 червня 2012 р. становила 999,4 тис.;
- демографічні показники негативно впливають на становище на ринку праці, потенціал внутрішнього ринку, можливості утримання та розвитку інфраструктури, забезпечення збалансованого просторового розвитку.

2. Структурні диспропорції у промисловості. Зберігається дисбаланс у структурі промислового комплексу регіону, обумовлений такими чинниками, як:

- орієнтація на збереження сировинної орієнтації промислового виробництва;
- збереження екстенсивного типу господарювання у добувній промисловості;
- низька ефективність використання потенціалу мінерально-сировинної бази регіону;
- високий ступінь зношеності основних фондів у реальному секторі виробництва, дисбаланс інвестування в основні фонди промисловості та будівництва;
- недовикористання потенціалу розвитку будівництва.

3. Екстенсивна модель розвитку АПК. Підприємства агропромислового комплексу повільно відходять від екстенсивної моделі господарювання, що може поставити під загрозу перспективи стійкого розвитку регіону в умовах кліматичних змін:

- відсутнє впровадження сучасних технологій і методів господарювання у сільське господарство;

- зростання виробництва в рослинництві супроводжується розширенням посівних площ під вирощування ґрунтовиснажувальних культур (соняшнику й ріпака) та супроводжується зниженням якості ґрунтів (падіння родючості та зростання їх ерозії);
- зберігається структурна незбалансованість галузі, низька частка тваринництва у структурі сільського господарства та структурний дисбаланс в експорті продукції сільського господарства з переважанням агросировини;
- на стадії формування знаходиться інфраструктура підтримки сільськогосподарських виробників, недостатнім є рівень матеріально-технічного забезпечення підприємств АПК регіону;
- низькими є темпи будівництва житла та об'єктів соціальної інфраструктури у сільських районах.

4. Висока фрагментованість регіональної економіки і слабка внутрішня кооперація та інтеграція господарського простору області:

- низьким є рівень кооперації та інтеграції між аграрним і промисловим (машинобудівним) комплексами регіону, є ризик загострення конкуренції між ними за ресурси, інфраструктуру життєзабезпечення, кваліфіковану робочу силу, бюджетні та інвестиційні ресурси;
- підприємства машинобудівного комплексу області слабо реагують на потреби АПК, переробної та харчової промисловості. Задоволення зростаючого попиту на устаткування та обладнання з боку сільськогосподарських виробників, підприємств переробної та харчової промисловості області відбувається значною мірою за рахунок імпорту;
- діяльність низки потужних підприємств і компаній заснована на нееквівалентному обміні та вимиванні ресурсів з області, що спричиняє порушення ресурсного, енергетичного, екологічного, товарного та фінансового балансу регіональної економіки.

5. Незбалансований просторовий розвиток та міжрегіональні диспропорції:

- низьким є рівень розвитку виробничої інфраструктури, житлово-комунального, готельного, дорожнього, вулично-дорожнього господарства, енергетичного сектору, що стримує економічне зростання малих міст і сільських територій;
- недостатнім є розвиток транспортно-логістичної мережі;
- попри економічне зростання, продовжують посилюватися внутрішньорегіональні диспропорції та концентрація економічної активності у кількох центрах;
- інвестиційна привабливість окремих територій є вельми слабкою, що призводить до дефіциту ресурсів розвитку;
- значних розмірів досяг розрив між максимальним і мінімальним значеннями середньомісячної заробітної плати. У 2011 р. цей показник перевищив 1000 грн (м. Знам'янка – 2764 грн та Устинівський район – 1616 грн);
- значною є диференціація навантаження на одну вакантну посаду (від 5 осіб у м. Знам'янка та Кіровоградському районі до 239 осіб в Олександрійському районі);

- невпинно скорочується кількість сіл, що призводить до зростання частки неосвоєних територій.

6. Дефіцит сучасної інфраструктури розвитку області:

- у рейтингу міжнародної конкурентоспроможності регіонів України за 2011 р. найгірші оцінки отримала за «вищу освіту і професійну підготовку» (27-е місце), «технологічну готовність» (27-е місце), «інфраструктуру» (26-е місце) і «охорону здоров'я та початкову освіту» (26-е місце). Область має низький рівень розвитку виробничих процесів і маркетингу (обидва 21-е місце) та якість шкіл менеджменту (24-е місце);
- відстає у питаннях створення інфраструктури інноваційного розвитку (технопарки, індустріальні парки, еко- та соціополіси тощо), інфраструктури розвитку сільських територій, мережі центрів соціальної адаптації та соціокультурних інновацій.

Зазначені проблеми вимагають **глибоких системних перетворень в економічному комплексі регіону**, покликаних забезпечити збалансований територіальний розвиток, протидію збільшенню внутрішніх диспропорцій, зменшення строкатості показників і темпів післякризового відновлення економіки та соціальної сфери.

2.3. Імовірні сценарії розвитку області

Сценарій 1: «Еволюційний сценарій» - зростання на основі екстенсивної моделі розвитку та ресурсорієнтованої моделі експорту.

Еволюційний сценарій дає можливість у найближчі 5 років забезпечити прискорене економічне зростання на основі екстенсивної моделі розвитку. Відновлення управлінської вертикалі, залучення інвестицій та реалізація низки масштабних економічних та інфраструктурних проектів у традиційних секторах економіки регіону, підтримка процесу формування вертикально-інтегрованих компаній у сфері АПК, переробки та харчової промисловості дозволять поліпшити загальні економічні показники розвитку Кіровоградської області в кількісному вимірі.

Зокрема, в межах сценарію:

- є підстави для продовження зростання ВРП області, темпи економічного зростання можуть зберігатися в межах середньоукраїнських показників. Водночас цього замало для досягнення якісних зрушень у структурі регіональної економіки;
- відбудеться зростання рівня заробітних плат, але наблизитися до середньоукраїнських показників за рівнем середньої заробітної плати та за розміром внутрішнього ринку буде доволі складно;
- удасться частково поліпшити функціонування інфраструктури життєзабезпечення у головних містах області;
- за умови фінансування та реалізації державних програм розвитку вдасться зберегти та поновити експлуатаційні характеристики основних транспортних магістралей, які проходять територією області.

Водночас **зростання на основі екстенсивної моделі розвитку зву-жує можливості** для реформування традиційної структури економіки регіону, гальмує запровадження випереджальної моделі розвитку, сприяє консервації соціально-економічних диспропорцій у регіоні:

1. Розвиток експортного потенціалу відбуватиметься без істотних зрушень у сфері енерго- та ресурсозбереження. Посилюватиметься залежність регіональної економіки від зовнішніх стимулів на тлі слабкої капіталізації внутрішніх потенціалів розвитку.

2. Недооцінка економічного потенціалу міжрегіонального співробітництва та кооперації в межах Центрального макрорегіону поставить під загрозу перспективу переходу до нової спеціалізації Кіровоградської області у системі поділу праці в межах національної економіки.

3. Посилюватимуться розбіжності у рівнях соціально-економічного розвитку окремих районів і міст області.

4. Збереження високого антропогенного навантаження на природне середовище поставить під загрозу перехід області до моделі стійкого економічного розвитку, розвитку туристично-рекреаційної сфери, призведе до погіршення показників демографії та здоров'я населення регіону.

Сценарій 2: «Якісне зростання» – інтенсивна модель економічного розвитку та запровадження сучасних управлінських технологій.

Реалізація вказаного сценарію ґрунтується на реформуванні головних сфер суспільного життя та запровадженні сучасних управлінських технологій згідно з положеннями Стратегії.

Сценарій передбачає:

- створення постійно діючого механізму, який забезпечує формування та підтримку політичного та соціального консенсусу щодо цілей і стратегії розвитку області;
- розроблення та впровадження якісного операційного плану реалізації Стратегії регіонального розвитку Кіровоградської області;
- формування та запровадження регіональної моделі державно-приватного партнерства;
- залучення інвестицій, спрямованих на модернізацію та інноваційний розвиток економіки;
- запровадження регіональних програм розвитку сільських та депресивних територій.

За таких умов очікується:

- економічне зростання за рахунок технологічного оновлення та інновацій, опори на внутрішній потенціал регіонального розвитку;
- збільшення обсягу ВРП, поліпшення його структури та показників Кіровоградської області у рейтингу конкурентоспроможності регіонів України;
- підвищення ефективності використання інвестицій і нарощування частки доданої вартості у структурі ВРП за рахунок інтеграції та кооперації промислового й сільськогосподарського секторів економіки;
- формування «точок зростання» у машинобудівній та переробній промисловостях;
- розвиток ефективних форм кооперації з областями Центрального макрорегіону, що дозволить підвищити рівень концентрації ресурсів і прискорити реалізацію проривних економічних та інфраструктурних проектів;
- перепрофілювання та відродження економічної активності на території депресивних районів і сільських населених пунктів;
- створення передумов та базової інфраструктури для стійкого розвитку в регіоні.

РОЗДІЛ 3. МЕТА ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ СТРАТЕГІЇ

Мета Стратегії

Створення належних умов для життєдіяльності й підвищення добробуту населення області у спосіб досягнення стійкого соціально-економічного розвитку та здійснення глибоких структурних трансформацій в економічній і соціальній сферах.

Реалізація мети досягається внаслідок збалансованого просторового розвитку, застосування новітніх енерго- та ресурсозберігаючих технологій, випереджального розвитку високотехнологічних виробництв із упровадженням сучасних науково-технічних інновацій, використання транзитно-транспортного потенціалу регіону, впровадження новітніх ефективних моделей управління.

Ресурсне забезпечення та потенціал Кіровоградської області дають підстави розглядати її у стратегічній перспективі як регіон випереджального розвитку, ініціатора та центр формування Центрального макрорегіону України, пілотний регіон у впровадженні організаційних та технологічних інновацій.

Цьому сприятиме перетворення міста Кіровограда на реальний центр і ядро економічної та соціокультурної активності області, що демонструє нову якість послуг, підтримки локальних інновацій та забезпечення глобальних комунікацій; формування іміджу креативного міста, яке претендує на статус «**Степової столиці**» України.

Кіровоградщина у 2020 р. – це регіон, який:

- забезпечує випереджальний розвиток за рахунок кооперації, кластеризації та інтеграції аграрного і промислового комплексів;
- посідає нове місце у системі міжрегіонального поділу праці та перетворився із постачальника ресурсів на реципієнта капіталів;
- підвищує свою конкурентоспроможність за рахунок вдалого поєднання локальних інновацій та глобальних комунікацій;
- є одним із лідерів серед регіонів України у розвитку «зеленої економіки» та використанні альтернативної енергетики, забезпеченні впровадження високих екологічних стандартів у виробництво готової продукції;
- створює та розвиває міжрегіональну транспортно-логістичну інфраструктуру;

- робить активний внесок у розвиток нової моделі внутрішніх комунікацій України по лініях Схід–Захід, Південь–Північ;
- досяг зростання кількості життєздатних територіальних громад за рахунок диверсифікації центрів економічної активності, подолання кризи перспективи на рівні малих міст і сільських районів області, впровадження інноваційних моделей місцевого самоврядування;
- є екологічно безпечним регіоном зі сприятливими, комфортними та безпечними умовами для життєдіяльності людини.

Інтегральні стратегічні цілі

Досягнення наведеного бачення майбутнього Кіровоградської області здійснюватиметься у спосіб реалізації комплексу інтегральних стратегічних цілей.

Інтегральні цілі визначають загальне бачення та стратегічне позиціонування області з метою досягнення якісних змін у структурі та способах використання потенціалу Кіровоградської області, підвищення її конкурентоспроможності.

1. Спеціалізація області на виконанні функцій, які мають стратегічне значення для розвитку України:

- здійснення внеску в забезпечення продовольчої безпеки країни;
- використання ресурсного й технологічного потенціалу області для участі у забезпеченні функцій ядерно-енергетичної безпеки України;
- реалізація функцій транспортно-логістичного центру мультимодальних перевезень по лініях Схід–Захід, Північ–Південь і внутрішньонаціонального рівня, і в межах транс'європейських транспортних коридорів.

2. Досягнення збалансованості просторового розвитку:

- створення високого рівня локальної доступності у межах території регіону; досягнення стабільного та комплексного розвитку сільських (віддалених, периферійних) територій;
- подолання монофункціональності та забезпечення прискореного розвитку малих міст;
- розвиток інфраструктури сільських територій та забезпечення сприятливих умов життєдіяльності сільського населення;
- створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва на місцевому рівні;
- розвиток міжрегіонального та міжнародного співробітництва територій;
- формування конкурентного інформаційного простору та подолання комунікаційної ізоляції територій Кіровоградщини.

3. Реалізація конкурентного потенціалу енергозабезпечення та енергоефективності:

- диверсифікація джерел енергозабезпечення, їх системне, комплексне використання та оптимізація паливно-енергетичного балансу регіону;
- утвердження принципу самодостатності енергозабезпечення та підвищення енергоефективності всіх видів економічної діяльності на території Кіровоградської області;
- визнання пріоритетності розвитку альтернативної (відновлюваної) енергетики на основі використання наявних на місцевому рівні ресурсів.

4. Орієнтація на стійкий розвиток на засадах «зеленої» економіки:

- сприяння розвитку екологічно збалансованих промисловості та сільського господарства;
- збільшення частки відновлюваної та альтернативної енергетики в паливно-енергетичному балансі області;
- розвиток рекреаційно-туристичного комплексу з пріоритетністю «зеленого туризму»;
- формування регіонального екологічного коридору як частини Національної мережі екологічних коридорів України;

5. Запровадження сучасних моделей та успішних практик управління – формування інфраструктури розвитку:

- формування мережі інститутів розвитку;
- кластеризація основних галузей регіональної економіки;
- запровадження інноваційних моделей місцевого самоврядування на засадах електронного врядування;
- реалізація потенціалу соціокультурних інновацій і креативних індустрій.

Стратегічні напрями розвитку

Досягнення інтегральних цілей розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року відбуватиметься за такими стратегічними напрямками:

1. Розвиток промислового потенціалу регіону. Оптимізація структури промислового комплексу з пріоритетним розвитком високотехнологічних виробництв на основі енерго- та ресурсозберігаючих, інформаційних і наукоємних технологій. Підвищення ефективності використання мінерально-сировинної бази, екологізація виробництва, а також підвищення конкурентоспроможності промисловості регіону.

2. Формування високотехнологічного аграрного сектору. Формування екологічно збалансованого сільськогосподарського комплексу на основі максимально ефективного використання наявного в області природно-ресурсного потенціалу. Нарощування виробництва продукції з більшою часткою доданої вартості та формування замкнених циклів виробництва сільськогосподарської продукції, вирощування екологічно чистої продукції та розвиток органічного виробництва, створення екологічного кластера виробників сільськогосподарської продукції. Підтримка стійкого розвитку сільських територій.

3. Розвиток транспортно-транзитного потенціалу. Реалізація транзитного потенціалу регіону, поліпшення доступності сільських територій та малих міст, розвиток шляхів сполучення із сусідніми регіонами, розбудова супровідної інфраструктури. Зниження рівня техногенного навантаження транспорту на довкілля, підвищення якості, безпеки та ефективності перевезень.

4. Розвиток регіонального ринку послуг як основи постіндустріального поступу області. Інтенсифікація розвитку регіонального ринку послуг, підвищення рівня їх доступності, безпеки та якості. Удосконалення системи житлово-комунальних послуг та приведення їх у відповідність до європейських стандартів; розвиток послуг сфери торгівлі, запровадження нових стандартів обслуговування споживчого ринку та дієвого захисту прав споживачів; комплексний розвиток ринку рекреаційних і туристичних послуг, у т. ч. «зе-

леного туризму». Формування ринку послуг зв'язку та інформаційних технологій як підґрунтя для підвищення прозорості прийняття управлінських рішень, активного залучення громадськості до розбудови регіонального економічного комплексу постіндустріального спрямування.

5. Стабільний соціальний розвиток. Упровадження раціональних форм організації життя населення області з погляду умов праці, побуту, відпочинку, розвитку особистості, розвиток ринку праці. Формування комфортного та безпечного життєвого середовища для людини.

РОЗДІЛ 4. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ

4.1. Розвиток промислового потенціалу регіону

Мета: оптимізація структури промислового комплексу з пріоритетним розвитком високотехнологічних виробництв, енерго- і ресурсозберігаючих, інформаційних і наукоємних технологій. Підвищення ефективності використання мінерально-сировинної бази, підвищення конкурентоспроможності харчопереробної галузі, екологізація виробництва Кіровоградської області за рахунок упровадження енергозберігаючих технологій та альтернативних джерел енергії.

Стан і ресурсний потенціал

Промисловість забезпечує 20,8 % валової доданої вартості, яка створюється в області. Стратегічно важливими для економіки області є машинобудування та харчова промисловість – галузі, якими забезпечується найбільша частка валової доданої вартості (24 та 22 % відповідно), що створюється у промисловості області.

У загальному обсязі реалізованої промислової продукції області харчова промисловість складає 41,7 %, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – 19,0 %, машинобудування – 15,1 %, металургія – 10,8 %, добувна промисловість – 3,9 %.

Продукція промисловості забезпечує важливу частку товарного експорту області. Найвагомішими експортними позиціями у 2011 р. були жири та олії тваринного або рослинного походження (34,3 % у структурі експорту товарів області), машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання (27,6 %), продукти рослинного походження (13,3 %), готові харчові продукти (7,7 %), мінеральні продукти (5,6 %).

Харчова промисловість області забезпечує виробництво 11,7 % олії соняшникової нерафінованої, 6,7 % ковбасних виробів, близько 6 % круп, 3,3 % цукру від загального обсягу цієї продукції, виробленої в

Україні. Основними товаровиробниками у харчовій галузі області є ЗАТ «Креатив», ТОВ «Відродження», ПП «Віктор і К», ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань», ПП «ВКіК», філія ДП «Державна продовольча зернова корпорація України «Новоукраїнський комбінат хлібопродуктів», філія ТОВ «Верес», ЗАТ «Новомиргородський цукор», ПАТ «Олександрійський цукровий завод».

Машинобудування посідає провідне місце в Україні у виробництві посівних і ґрунтообробних сільськогосподарських машин, насосів і гідравлічних систем, кранів мостових електричних, електричного та електронного устаткування. Найпотужніші підприємства машинобудування області – ПАТ «Гідросила» (лідер на ринку СНД з розроблення та виготовлення гідромашин для тракторів, комбайнів, сільськогосподарських, будівельно-дорожніх та інших мобільних машин); ПАТ «Червона зірка» (одне з провідних підприємств сільськогосподарського машинобудування України); ПАТ «Науково-виробниче об'єднання «Етал» (найбільший виробник електротехнічної продукції), ПАТ «Науково-виробниче підприємство «Радій» (виробник систем управління та захисту атомних електростанцій).

Найважливішим напрямом *металургійного виробництва* області є виробництво феронікелю з використанням окислених нікелевих руд.

Кіровоградська область є одним із найбільш насичених *мінеральними ресурсами* регіонів України. На її території виявлено 32 види і налічується майже 300 родовищ різноманітних корисних копалин. Це обумовлює значний розвиток добувної промисловості.

На території області розвідано 41 родовище бурого вугілля. Найбільші родовища знаходяться на території міста Олександрії, Петрівського та Олександрійського районів. З метою стабілізації ситуації у буровугільному комплексі області проводиться робота з реалізації спільних українсько-китайських проектів.

У 2011 р. ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» розпочато промислово-дослідний видобуток урану на Новокосянтинівському родовищі. З метою розвитку уранодобувної промисловості прийнято рішення про будівництво на території Маловисківського району промислових потужностей із виробництва ядерного палива.

Розробляються два родовища залізистих кварцитів – Петрівське та Артемівське, загальні запаси яких складають 2,6 % від загальних запасів в Україні. У 2011 р. введено в експлуатацію гірничо-збагачувальний комбінат із видобутку та переробки ільменітового концентрату Бирзулівського родовища (ТОВ ВКФ «Велта», Новомиргородський район). Вивчаються запаси золота на Клишівському та Юріївському родовищах.

Кіровоградська область має суттєві перспективи *використання альтернативних джерел енергії*, розвитку «зеленої енергетики». З-поміж ресурсів альтернативної (відновлювальної) енергетики області виділимо такі:

- відходи сільськогосподарського виробництва (рослинництва, тваринництва), у т. ч. біомаса (відходи тваринництва (гній), солома, стебла соняшника (лузга соняшника) та кукурудзи тощо);
- ресурси геліоенергетики. За рівнем ресурсного забезпечення розвитку геліоенергетики область знаходиться у II зоні сонячної активності. Кількість сонячних годин протягом року коливається від 1-2 щодня у грудні до 8-9 у літні місяці;

- відходи деревооброблення та деревини, що виникають унаслідок розчищення лісових масивів, лісопосадок (гілля, хмиз тощо) є сировиною для виробництва пеллетів та брикетів, паливної тріски.

У *будівництві* створюється 2,1 % валової доданої вартості області. У 2011 р. індекс обсягу виконаних будівельних робіт склав 117,4 %; в області працювало 79,6 % від загальної кількості будівельних підприємств. Активізації будівельних робіт в області сприятиме затверджена 18.08.2010 р. Кіровоградською обласною радою Програма будівництва (придбання) доступного житла у Кіровоградській області на 2010–2017 рр.

Проблеми, що потребують вирішення:

- *недостатня ефективність комплексного використання потенціалу мінерально-сировинної бази.* На території області експлуатується 30 % родовищ із розвіданими запасами. Не впроваджуються інноваційні технологічні процеси для комплексного вилучення цінних корисних компонентів зі складу руд;
- *відсутність комплексного підходу до використання потенціалу буровугільного комплексу області для потреб регіональної (національної) економіки.* Незважаючи на значні поклади бурого вугілля, наявність усіх необхідних передумов для ефективного розвитку буровугільної галузі, а також наявність пропозицій приватних та іноземних інвесторів видобуток вугілля не проводиться;
- *низький рівень забезпеченості сировиною підприємств харчової промисловості, недостатньо висока якість окремих видів харчової продукції,* що призводить до зниження обсягів виробництва та споживання продуктів харчування;
- *висока енергоємність виробництва у промисловості,* відсутність системного підходу до комплексного вирішення питань енергоефективності та енергозбереження. Промислові підприємства споживають 63,3 % природного газу та 48,1 % електроенергії від загальних обсягів споживання цих ресурсів в області;
- *низький рівень інноваційної активності промислових підприємств.* Кількість інноваційно активних підприємств промисловості складає лише 2,5 % від загальної їх кількості в Україні;
- *низький рівень інвестування промисловості.* Станом на початок 2011 р. область посідала передостаннє місце в Україні за показником прямих іноземних інвестицій (ПІІ) – 65 дол. США на 1 особу. Обсяги ПІІ в економіку області станом на кінець 2011 р. становили 72,2 млн дол. США (0,1 % від загальних обсягів ПІІ в економіку України), з яких 30,2 млн дол. були спрямовані в промисловість області. Коштами іноземних інвесторів у 2011 р. було профінансовано лише 5,6 % інвестицій в основний капітал;
- *високий ступінь зношеності основних фондів у промисловості та будівництві* (у 2010 р. у промисловості складав 60,5 %, у будівництві – 56,4 %), що призводить до зниження конкурентоспроможності продукції промисловості на внутрішньому та зовнішньому ринках;

- *нерозвиненість коопераційних зв'язків у промисловості, низький рівень співробітництва наукових установ і бізнесу в здійсненні науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, що призводить до гальмування інноваційного розвитку промисловості та перешкоджає формуванню замкнених ланцюгів виробництва;*
- *високий рівень техногенного навантаження на навколишнє середовище, пов'язаний із наявністю в області забруднюючих виробництв.*

Стратегічні пріоритети та завдання з їх реалізації

1. Нарощування обсягів виробництва промислової продукції та її реалізації на внутрішньому й зовнішніх ринках, що дозволить збільшити внесок промисловості у формування валової доданої вартості області та зміцнити конкурентні позиції промислового комплексу регіону.

Завдання:

- проведення моніторингу використання наявних промислових об'єктів області, ступеня їхньої завантаженості, виявлення потенціалу розвитку та розроблення поетапного плану розвитку використання незадіяних виробничих потужностей;
- надання підтримки промисловим підприємствам області у пошуку потенційних партнерів та укладанні договорів про співробітництво, що сприятиме розвитку експортного потенціалу й виходу підприємств області на світові ринки;
- проведення виставкової, інформаційної та маркетингової діяльності, спрямованої на просування промислових товарів на перспективні ринки;
- надання інформаційної та методичної підтримки підприємствам у реалізації їхньої продукції на ринках області;
- сприяння залученню промислових підприємств до реалізації загальнодержавних програм і національних проектів, зокрема – у сфері розвитку АПК;
- налагодження співробітництва промислових підприємств з закладами освіти для забезпечення підприємств необхідними висококваліфікованими кадрами.

2. Підвищення ефективності використання мінерально-сировинної бази області як ресурсу розвитку, здатного забезпечити конкурентні переваги добувної промисловості.

Завдання:

- залучення приватних інвесторів з метою добудови та введення в експлуатацію Криворізького гірничо-збагачувального комбінату окислених руд як важливого складника металургійного комплексу України;
- завершення будівництва Новокостянтинівської шахти ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат»;

- будівництво заводу з виробництва ядерного палива;
- відновлення діяльності підприємств буровугільного комплексу, налагодження видобутку та переробки бурого вугілля у співробітництві з іноземними інвесторами (будівництво заводу з виробництва паливних гранул та з газифікації бурого вугілля для потреб житлово-комунального господарства);
- здійснення заходів щодо розширення ринків збуту буровугільної продукції, в т. ч. поширення використання бурого вугілля на діючих теплоелектростанціях та теплоелектроцентралях;
- розроблення інвестиційних проектів щодо ефективного використання бурого вугілля із застосуванням інноваційних технологій;
- забезпечення організаційної та інформаційної підтримки реалізації існуючих інвестиційних проектів з розробки родовищ гранітів, піску та інших корисних копалин з метою забезпечення випереджального розвитку та реалізації потенціалу області у виробництві будівельних сумішей і матеріалів.

3. Підвищення конкурентоспроможності харчової промисловості, розвиток коопераційних зв'язків та мережевого співробітництва в галузі, що сприятиме створенню замкнених ланцюгів виробництва в АПК, забезпечить зростання виробництва продукції харчової промисловості, зайнятості та дозволить забезпечувати населення країни якісними продуктами харчування і розширювати ринки їх збуту.

Завдання:

- сприяння розвитку ефективного співробітництва сільськогосподарських підприємств і підприємств харчопереробного комплексу, зокрема у молокопереробній та овочепереробній галузях;
- сприяння налагодженню зв'язків підприємств цукрової галузі з оптово-роздрібними торговельними мережами з метою диверсифікації ринків збуту та реалізації продукції;
- здійснення інформаційно-роз'яснювальної роботи, роз'яснення переваг мережевих об'єднань для підприємців, а також залучення до співпраці у цьому напрямі громадських організацій;
- розроблення регіональної програми розвитку кластерів у харчовій промисловості на основі диверсифікації міжсекторальних зв'язків, здійснення державної підтримки їх розвитку у спосіб передачі цим структурам частини об'єктів незавершеного будівництва, формування державного замовлення на продукцію кластерів;
- забезпечення обов'язкового запровадження на підприємствах харчової галузі системи управління безпечністю харчових продуктів на базі концепції НАССР¹ або інших міжнародних систем контролю за якістю та безпечністю продукції на підприємствах харчової про-

¹НАССР (*hazard analysis and critical control points*) – превентивна система в галузі харчової продукції, яка передбачає систематичну ідентифікацію, оцінку і управління небезпечними чинниками, що впливають на безпеку продуктів харчування.

мисловості (ISO 9000 та 9001) відповідно до положень ст. 20 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів»;

- сприяння створенню незалежних акредитованих центрів оцінки якості та безпечності продуктів харчування, які матимуть можливість маркувати продукцію відповідним знаком якості;
- забезпечення збільшення державного фінансування ДП «Кіровоград-стандартметрологія» в обсягах, необхідних для проведення планових та непланових перевірок і виробників продуктів харчування, і місць їх реалізації.

4. Розбудова інвестиційного потенціалу у промисловості та стимулювання оновлення основних фондів як необхідних передумов розширеного відтворення і модернізації промислового комплексу, зменшення енергоємності промислового виробництва та підвищення конкурентоспроможності промислової продукції.

Завдання:

- створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій, зокрема за рахунок широкого інформування ділових кіл країн-партнерів про можливості інвестування у промисловість області, а також сприяння вітчизняним та іноземним інвесторам у всебічному ознайомленні з об'єктами інвестування;
- запровадження заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату та підняття інвестиційного іміджу області, у тому числі: спрощення процедур започаткування і ведення бізнесу та землевідведення;
- створення на території області індустріальних парків з метою залучення передових технологій, а також розвитку сучасної виробничої і ринкової інфраструктури області, зокрема – у сферах виробництва енергозберігаючого енергетичного обладнання, засобів аграрної механізації тощо;
- запровадження навчання та підвищення кваліфікації працівників органів місцевого самоврядування, громадських організацій та наукових установ за напрямками: залучення інвестицій, розробка інвестиційних проектів, проектний менеджмент;
- спрощення процедур реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності та створення мережі адміністративних установ, що працюють за принципом «єдиного вікна» і надають повний спектр управлінських послуг, пов'язаних з реєстрацією підприємців.

5. Підвищення ефективності інноваційної діяльності у промисловості, сприяння розвитку виробництва високотехнологічної продукції машинобудування, приладобудування та харчової промисловості.

Завдання:

- розроблення програми інноваційного розвитку області з метою формування ефективної інноваційної політики, розбудови інноваційної

- інфраструктури, підтримки та регулювання інноваційних процесів у промисловості області;
- створення центрів інноваційного розвитку з метою інформаційно-аналітичної, методичної та фінансової підтримки НДДКР на підприємствах машинобудування, сприяння розроблення та впровадженню у виробництво нових видів сільськогосподарської техніки, агрегатів, вузлів тощо;
  - поліпшення матеріально-технічного та фінансового забезпечення наукових досліджень, насамперед завдяки активізації співпраці науковців і з провідними науковими центрами України та зарубіжжя, і з промисловими підприємствами регіону;
  - сприяння впровадженню сучасних технологій глибокої переробки у харчовій промисловості, розвитку виробництва екологічно чистих харчових продуктів із підвищеними споживчими якостями у спосіб забезпечення маркетингової підтримки при реалізації цієї продукції, забезпечення фінансування участі провідних виробників екологічно чистої продукції та високоякісної продукції глибокої переробки у міжнародних виставках та ярмарках;
  - ухвалення програм проведення досліджень, комерціалізації отриманих результатів і розподілу отриманих прибутків з метою сприяння розвитку міжрегіонального та міжнародного науково-технічного співробітництва у промисловості;
  - налагодження кооперації між науковими установами, органами місцевої влади та бізнесу у створенні інноваційної інфраструктури області (бізнес-інкубаторів, технопарків, інвестиційних компаній, регіональних кластерів, інститутів спільного інвестування тощо), що сприятиме зростанню кількості інноваційних проектів у промисловості та залученню інвестицій для їх реалізації.

6. Реалізація політики енергозбереження у промисловості та розвиток «зеленої економіки», що сприятиме скороченню витрат підприємств промисловості на енергетичні ресурси та зменшенню техногенного навантаження на навколишнє середовище.

Завдання:

- проведення аналізу ефективності енергоспоживання та резервів енергозбереження у промисловості;
- звільнення від сплати місцевих податків промислових підприємств, які впроваджують процеси й технології, що знижують техногенне навантаження на навколишнє середовище;
- стимулювання переходу промислових підприємств до використання альтернативних видів палива, налагодження співробітництва між місцевими виробниками такого палива та промисловими підприємствами області;
- розроблення та реалізація пілотних інвестиційно-інноваційних проектів, спрямованих на зменшення витрат паливно-енергетичних ресурсів і впровадження новітніх технологій;

- поширення практики проведення виставок-ярмарків енергозберігаючого обладнання і технологій;
- здійснення на засадах державно-приватного партнерства структурної модернізації та забезпечення інноваційного розвитку буровугільного комплексу області на засадах енергоефективності та екологізації, з урахуванням цілей раціонального природокористування та самозабезпечення регіональної економіки енергетичними ресурсами місцевого походження;
- активізація міжнародного співробітництва, інформування іноземних інвесторів щодо перспектив участі у реалізації інвестиційних проєктів з виробництва енергоносіїв із відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, що дозволить залучати кошти міжнародних організацій, інвестиції і кредитні ресурси іноземних інвесторів для проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у цій сфері.

Очікувані результати:

- реструктуризація промислового комплексу у напрямі збільшення частки високотехнологічних виробництв за рахунок упровадження науково-технічних інновацій, енерго- та ресурсозберігаючих і наукоємних технологій;
- переорієнтація сировинно орієнтованого промислового виробництва на випуск конкурентоспроможної кінцевої продукції з більшою часткою доданої вартості;
- зменшення енергоємності та підвищення енергоефективності промислового виробництва;
- забезпечення конкурентоспроможності промислової продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках, нарощування обсягів її реалізації та експорту;
- формування ефективних мережевих структур у промисловості, зміцнення співробітництва між владою, бізнесом та наукою;
- зростання виробництва та споживання альтернативних і відновлюваних видів палив, зменшення техногенного навантаження на навколишнє середовище;
- підвищення продуктивності праці та соціальних гарантій працівників промислового комплексу регіону.

4.2. Формування високотехнологічного аграрного сектору

Мета: формування екологічно та економічно збалансованого сільсько-господарського комплексу на основі максимально ефективного використання наявного в області природно-ресурсного потенціалу. Підтримка стійкого розвитку сільських територій, створення сприятливих умов для життєдіяльності та підвищення добробуту населення області. Нарощування виробництва високоякісної продукції, формування замкнених циклів виробництва сільськогосподарської продукції, вирощування екологічно чистої продукції та розвиток органічного виробництва.

Стан і ресурсний потенціал

Кіровоградська область має значний ресурсний потенціал для формування високотехнологічного аграрного сектору, здатного здійснювати суттєвий внесок у забезпечення продовольчої безпеки країни, розширення сировинної бази для харчової промисловості, посилення експортних позицій України.

Ґрунтовий покрив області характеризується високою родючістю, оскільки представлений чорноземами, на частку яких припадає 95 % орних земель. За ступенем родючості ґрунтів Кіровоградська область посідає четверту позицію в Україні, а за 100-бальною шкалою якості ці ґрунти оцінено у 67 балів.

В області сконцентровано 2 млн га земель сільськогосподарського призначення, або 4,9 % загальної площі сільгоспугідь України, у т. ч. ріллі – 1,76 млн га, або 5,4 % ріллі України. За показниками площа сільськогосподарських угідь та ріллі у розрахунку на одного мешканця, які у 2010 р. становили 2,03 та 1,76 відповідно, Кіровоградська область є лідером в Україні.

Водночас наслідком високої господарської освоєності земельного фонду є прогресуюча деградація земель, що створює загрозу екологічній безпеці країни. Так, в області 1029,1 тис. га сільгоспугідь піддані водній ерозії, 3,9 тис. га – засолені, 0,8 тис. га – солонцюваті, 12,6 тис. га – кислі, 3,4 тис. га – перезволожені, 8,3 тис. га – заболочені, 0,5 тис. га – кам'яністі, 1111,7 тис. га – дефляційно небезпечні. Через ерозійні процеси площа ярів перевищує 3,5 тис. га, і щорічно втрачається 1,1 млн т гумусу.

Виробництво сільськогосподарської продукції в області здійснюють понад 3,2 тис. сільськогосподарських підприємств та майже 2,5 тис. фермерських господарств. У користуванні фермерських господарств знаходиться 399,5 тис. га сільськогосподарських угідь, у т. ч. ріллі – 396,2 тис. га. Із загальної площі сільськогосподарських угідь взято в оренду 333,7 тис. га (83,5 %).

На початок 2012 р. у сільських поселеннях налічувалось 150,3 тис. домогосподарств, з них кількість домогосподарств, членам яких надано земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства, – 134,3 тис. (89,4 %

загальної кількості). У користуванні особистих селянських господарств знаходиться 288,1 тис. га землі.

У галузевій структурі валової продукції сільського господарства провідне місце належить рослинництву, частка якого у 2011 р. становила 82 %, тваринництву належить 18 %.

Спостерігається позитивна динаміка нарощування великотоварного виробництва. Частка продукції, виробленої сільськогосподарськими підприємствами, у загальному обсязі виробництва зросла з 43,8 % у 2007 р. до 63,5 % у 2011 р.

Сільськогосподарські підприємства спеціалізуються на виробництві зернових і зернобобових культур та соняшнику, тоді як господарства населення – на вирощуванні картоплі, овочів, плодів та ягід. Так, у 2011 р. сільськогосподарськими підприємствами було вироблено 86,3 % зернових та зернобобових культур від загального обсягу виробництва цих культур в області, 98,5 % цукрових буряків та 79,4 % соняшнику, тоді як господарства населення виробили 99,7 % картоплі, 93,1 % овочів та плодів та 96,5 % плодів та ягід.

Виробництво валової продукції тваринництва протягом 2007-2011 рр. знижувалося, за виключенням 2009 та 2010 р. (зростання на 0,3 та 6,9 % відповідно, в основному за рахунок збільшення вирощування свиней та птиці).

Поголів'я великої рогатої худоби (ВРХ) за 2007–2011 рр. знизилася на 28,6 тис. голів і станом на 2011 р. становило 118,2 тис. голів, у т. ч. поголів'я корів – на 13,9 тис. голів і становило 66,5 тис. голів. За цей період поголів'я свиней збільшилося на 41,2 тис. голів до 288,2 тис. голів, овець та кіз – на 2,7 тис. голів до 43,5 тис. голів, поголів'я птиці – на 398,3 тис. голів до 4649,4 тис. голів.

Господарствами населення у 2011 р. утримувалося 73,7 % поголів'я ВРХ, 56,3 % свиней та 79,7 % птиці. Як наслідок, 77,7 % м'яса (у забійній масі), 87,8 % молока та 57,3 % яєць вироблялося господарствами населення.

Проблеми, що потребують вирішення:

- *недотримання науково обґрунтованої системи сівозмін та нераціональне сільськогосподарське землекористування, що призводить до зниження урожайності, втрат вирощеної продукції і погіршення її якості. Домінування у структурі посівних площ культур, що мають ринковий попит, але негативно впливають на якість ґрунтів і знижують вміст гумусу в ґрунтах;*
- *низький рівень використання зрошуваних земель, внаслідок чого недоотримується значна кількість сільськогосподарської продукції у зоні ризикованого виробництва;*
- *посилення деградації ґрунтового покриву та розвиток ерозійних процесів внаслідок недотримання агротехнологічних заходів при обробці еродованих та дефляційних земель і загального низького рівня культури землеробства;*
- *домінування дрібнотоварного виробництва продукції тваринництва та плодоовочівництва, що обмежує можливості використання сучасних агротехнологій і новітніх засобів праці, виконання високотехнологічних операцій з вирощування сільгоспкультур і викорис-*

- тання відповідних сховищ для її зберігання, зумовлює низьку якість виробленої продукції та її невідповідність міжнародним санітарним нормам і стандартам якості;
- *зниження поголів'я великої рогатої худоби, що призводить до дефіциту молочної продукції, зростання у структурі виробництва частки менш якісного, порівняно з яловичиною, м'яса птиці і не сприяє формуванню повноцінного харчового набору для мешканців регіону;*
  - *низький рівень розвитку соціальної інфраструктури на селі, що зумовлює незадовільний рівень життя сільського населення, погіршення демографічної ситуації і вплив працездатного населення в інші регіони країни та за кордон;*
  - *низький рівень розвитку ринкової інфраструктури, системи зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції, що знижує її якість, призводить до втрат при зберіганні та транспортуванні, а також до значних сезонних цінових коливань на продукти харчування;*
  - *недостатнє матеріально-технічне забезпечення аграрних підприємств, їхня низька капіталоозброєність та капіталооснащеність, що перешкоджає прискоренню оновлення матеріально-технічної бази і не сприяє нарощуванню виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції;*
  - *нерозвиненість органічного виробництва сільськогосподарської продукції;*
  - *низький рівень розвитку підприємництва на селі та слабка диверсифікованість економіки сільських територій, що обумовлює високий рівень безробіття, трудової міграції, посилює територіальну диференціацію.*

Стратегічні пріоритети та завдання з їх реалізації

1. Підвищення ефективності використання земельних ресурсів на основі раціонального сільськогосподарського землекористування, що дозволить збільшити виробництво сільськогосподарської продукції, забезпечити населення якісною продукцією, розширити можливості для нарощування експортного потенціалу галузі.

Завдання:

- *сприяння удосконаленню структури сільськогосподарських угідь та посівів, дотриманню оптимальної структури посівних площ за рахунок поєднання заходів економічного стимулювання сільськогосподарських землекористувачів та їх юридичної відповідальності у сфері охорони земель, що сприятиме підвищенню урожайності сільськогосподарських культур при збереженні та поліпшенні родючості ґрунтів;*
- *розроблення системи заходів щодо модернізації системи зрошення та розширення площ зрошуваних земель за рахунок реконструкції діючих та придбання нових систем дощувальної техніки, створення цілісних технологічних комплексів;*

- посилення фінансової підтримки та інформаційно-консультативного супроводу сільськогосподарських товаровиробників, які впроваджують заходи для поповнення запасів органічної речовини у ґрунті з метою сприяння збільшенню внесення мінеральних та органічних добрив, використанню побічної продукції сільськогосподарських культур (зокрема соломи);
- формування регульованого ринку сільськогосподарських земель на основі гарантування забезпечення громадянам реалізації прав власності на земельну ділянку;
- сприяння створенню високоефективних товарних господарств на основі концентрації земель в оптимальних розмірах;
- забезпечення захисту прав власників земельних ділянок (паїв), зда-них в оренду;
- поширення лізингових механізмів оновлення парку сільськогосподарської техніки як засобу поліпшення матеріально-технічної бази сільського господарства,
- створення умов для залучення інвестицій у будівництво тваринницьких комплексів молочно-м'ясного напрямку;
- розвиток сільськогосподарської дорадчої діяльності шляхом організації на постійній основі тренінгів, семінарів та курсів для керівників і працівників сільськогосподарських підприємств, фермерів, селян з метою підвищення рівня знань та вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення господарства;
- організація системи професійної підготовки та перепідготовки фахівців та спеціалістів аграрного профілю, навчання новітнім технологіям сільськогосподарського виробництва.

2. Розвиток рослинництва як основи продовольчої безпеки регіону та джерела збалансованої кормової бази для тваринництва з метою забезпечення потреби населення і переробної промисловості у високоякісній рослинницькій продукції та створення стабільної кормової бази для тваринницької галузі.

Завдання:

- заохочення якнайповнішого використання біологічного потенціалу продуктивності культур шляхом застосування інтенсивних технологій у рослинництві;
- посилення співпраці дослідних господарств і дослідних станцій науково-дослідних установ, дослідних та навчально-дослідних господарств навчальних закладів, суб'єктів насінництва та розсадництва, що виконують роботи із селекції сільськогосподарських культур, з метою збільшення виробництва оригінального та високорепродукційного насіння сільськогосподарських культур;
- надання аграрним господарствам державної підтримки у придбанні якісного насіння високоврожайних сортів культур, забезпеченні сучасною сільськогосподарською технікою, добривами і агрохіміка-

тами, в організації заготівлі та реалізації сільськогосподарської продукції з метою заохочення розширення виробництва плодоовочевої продукції, розвитку садівництва, виноградарства, хмелярства;

- створення умов для розширення посівних площ кормових культур, насамперед за рахунок білкових культур та багаторічних бобових трав, для формування збалансованої та стабільної кормової бази тваринницької галузі і зменшення посівних площ, що відводяться під озимі та ярі зернові, а також під соняшник, завдяки фінансовій підтримці підприємств, які змінюватимуть структуру посівних площ.

3. Розвиток тваринницької галузі, що сприятиме поліпшенню забезпеченості населення м'ясо-молочною продукцією та високобілковими й дієтичними продуктами харчування.

Завдання:

- надання підтримки формуванню високопродуктивного поголів'я у господарствах всіх форм власності за рахунок племінних ресурсів племпідприємств та забезпечення дрібнотоварних виробників високоякісним генетичним матеріалом для штучного осіменіння та поліпшення генетичного потенціалу худоби;
- посилення селекційно-племінної роботи в тваринництві, створення племінних репродукторів сільськогосподарських тварин з метою сприяння відтворенню високоефективних порід тварин та поліпшення племінного потенціалу маточного стада;
- надання організаційно-методичної підтримки організації молочарських кооперативів з метою заохочення збільшення поголів'я тварин, насамперед великої рогатої худоби, в сільськогосподарських підприємствах та створення умов для розвитку молочного скотарства у фермерських підприємствах;
- підтримка розвитку сімейних ферм, що спеціалізуюватимуться передусім на виробництві м'ясо-молочної продукції;
- створення умов для розширення інтеграційних і технологічних зв'язків між сільгосптоваровиробниками та підприємствами харчової промисловості для становлення комплексів, які об'єднують у єдиному технологічному ланцюгу виробництво зерна, комбікормів, вирощування свиней, ВРХ та переробку сировини у продукти харчування високого ступеня готовності;
- сприяння застосуванню комплексної механізації, автоматизації та комп'ютеризації виробничих процесів при вирощуванні й відгодівлі худоби, поліпшенню структури раціонів годівлі худоби, зокрема збільшенню у ній повноцінних комбінованих кормів, сіна, сінажу та коренеплодів у спосіб всебічного інформування сільгосптоваровиробників про сучасні досягнення науки і техніки, організації виставок, ярмарок та презентацій, спрямованих на оволодіння ними новими знаннями.

4. Розвиток інфраструктури аграрного ринку з метою поліпшення доступу сільськогосподарської продукції на ринок, зменшення втрат при її зберіганні та транспортуванні, забезпечення формування ринкової ціни на продукти харчування.

Завдання:

- реконструкція наявних та будівництво нових овоче- та фруктосховищ, створення в області оптового ринку сільськогосподарської продукції;
- сприяння створенню заготівельно-збутових сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, молокопереробних міні-цехів на базі молочарських кооперативів;
- поліпшення транспортної та логістичної інфраструктури аграрного ринку шляхом розвитку мережі доріг з твердим покриттям у сільській місцевості;
- відновлення перевезень сільськогосподарської продукції річковим транспортом, будівництво портового терміналу з елеватором на р. Дніпро;
- сприяння розвитку місцевих сільськогосподарських ринків і ярмарків, забезпечення їх умовами для зберігання, обробки та пакування сільськогосподарської продукції, а також перевірки та контролю її якості;
- налагодження партнерських відносин між місцевими органами виконавчої влади, товаровиробниками та суб'єктами роздрібної торгівлі області в частині забезпечення населення соціально значущими продовольчими товарами належної якості за доступними цінами у рамках реалізації проекту «Купуй Кіровоградське».
- запровадження механізмів електронної торгівлі на товарній біржі з використанням інструментів товарного обігу, включаючи товарні деривативи та складські свідоцтва, системи спотової, форвардної та ф'ючерсної торгівлі для зниження цінових ризиків при виробництві сільськогосподарської продукції.

5. Розвиток аграрного підприємництва, підвищення зайнятості сільського населення та розбудова соціальної інфраструктури на основах диверсифікації економіки сільських поселень, що створить умови для розширення сфери застосування праці у сільській місцевості, підвищення рівня доходів селян і якості проживання на селі.

Завдання:

- поліпшення якості автомобільних доріг районного значення, забезпечення населених пунктів централізованим водопостачанням та водовідведенням, здійснення їх газифікації;
- формування системи надання медичної допомоги населенню на селі на основі пріоритетного розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини, поліпшення спеціалізованої,

- швидкої та невідкладної медичної допомоги, що надається сільському населенню, шляхом оснащення лікувально-профілактичних закладів сучасним лікувально-діагностичним обладнанням та спеціальними автотранспортними засобами;
- забезпечення розвитку закладів культури та сприяння широкому доступу до них сільських жителів, активне пропагування історико-культурної спадщини області;
  - розробка та впровадження програм, спрямованих на заохочення кваліфікованої молоді до проживання у сільській місцевості;
  - розробка та реалізація програми створення мережі дрібних підприємств місцевого значення з перероблення аграрної продукції;
  - впровадження у практику господарювання інноваційних технологій на основі формування і розвитку аграрних технологічних парків та бізнес-інкубаторів;
  - підтримка розвитку сільського «зеленого туризму» як виду підприємницької діяльності, що сприяє подоланню безробіття, утриманню на селі активного населення, а також спонукає до поліпшення благоустрою сільських садиб, вулиць та сіл у цілому.

6. Екологічне поліпшення агроландшафтів та розвиток органічного виробництва, що дозволить знизити екологічне навантаження на ґрунтовий покрив на основі екологізації сільськогосподарського виробництва, сприятиме збереженню та відтворенню родючості ґрунтів, підвищенню конкурентоспроможності аграрної продукції регіону.

Завдання:

- системна протидія ерозійним процесам, що зменшить загрози деградації ґрунтів та дозволить зберегти їхню родючість;
- здійснення всебічного інформування сільськогосподарських землекористувачів про особливості та ефективність використання на ґрунтах із складним рельєфом, схилових та ерозійно небезпечних землях контурно-меліоративної організації територій землекористування з метою забезпечення збереження та відновлення природної родючості ґрунтів;
- поліпшення стану земель шляхом проведення рекультивації порушених земель, створення захисних лісонасаджень, проведення культуротехнічних робіт, будівництва протиерозійних валів-доріг, нанесення родючого шару ґрунту;
- сприяння розширенню застосування ґрунтозахисних технологій обробки ґрунту, адаптованих до зональних особливостей, оптимізації сільськогосподарського землекористування шляхом виведення з інтенсивного обробітку малопродуктивних і деградованих земель;
- здійснення агрохімічного обстеження ґрунтів, а також контролю за змінами їх якісного стану, проведення агрохімічної паспортизації земельних ділянок;

- заохочення впровадження альтернативних ресурсозберігаючих і безпечних технологій та систем землеробства, насамперед на основі запровадження екологічного землеробства, що дозволить знизити рівень забруднення земель і підвищити їхню якість;
- сприяння запровадженню інтегрованої системи захисту рослин, яка зорієнтована насамперед на використання агротехнічного та біологічного методів і спрямована на зменшення обробітку сільгоспкультур хімічними реагентами, що збільшить виробництво екологічно чистої продукції;
- систематичне ведення екологічного моніторингу та контролю за ефективністю використання земельних ресурсів, обсягами внесення мінеральних добрив, засобів захисту рослин від хвороб та шкідників сільгоспкультур з метою своєчасного виявлення зміни якісного стану земель і властивостей ґрунтів унаслідок нераціонального їх використання;
- посилення контролю за використанням земель водного фонду, а також за екологічним станом поверхневих вод, що використовуються для потреб сільського господарства;
- поширення інформації про особливості виробництва та реалізації органічної продукції (сировини), зокрема, можливості отримання дотацій (субсидій) при виробництві та обігу органічної продукції і сировини з метою сприяння розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції, насамперед, на землях південно-західної частини області;
- сприяння створенню регіонального кластеру виробників екологічної продукції з подальшою співпрацею з подібними кластерами, що функціонують у сусідніх областях (Полтавській, Вінницькій, Миколаївській, Одеській), з перспективою формування єдиного міжрегіонального кластеру.

Очікувані результати:

- забезпечення населення регіону та країни високоякісними продуктами харчування широкого асортименту, нарощування експортного потенціалу агропромислового комплексу області;
- підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції регіону;
- збільшення частки екологічно чистої продукції в обсязі сільськогосподарського виробництва області;
- підвищення ефективності використання земельних ресурсів, поліпшення їх якісного стану, зменшення площ еродованих земель, що перебувають в активному сільськогосподарському обробітку;
- поліпшення виробничої та ринкової інфраструктури, скорочення проміжних ланок і термінів доставки продукції в ланцюзі «з лану до столу», поліпшення якості продукції за рахунок поліпшення умов її зберігання;
- розвиток підприємництва на селі та створення нових робочих місць як в аграрному секторі, так і в несільськогосподарських галузях;
- поліпшення демографічної ситуації та умов проживання у сільській місцевості.

4.3. Розвиток транспортно-транзитного потенціалу

Мета: реалізація транзитного потенціалу регіону, поліпшення взаємозв'язків між регіонами, доступності сільських територій та малих міст, активізація діяльності у супровідній інфраструктурі. Зниження рівня техногенного навантаження транспорту на довкілля, підвищення якості, безпеки та ефективності перевезень.

Стан і ресурсний потенціал

Кіровоградська область розташована у центрі України; відстань від м. Кіровограда до м. Києва шосейними дорогами становить 300 км, залізницею - 392 км.

Територією Кіровоградської області проходить міжнародний залізничний транспортний коридор № 8 Організації співробітництва Залізниць (ОСЗ) «Європа – Азія», який іде від Фастова через Знам'янку, Користівку, Дніпропетровськ, Яснувату, пункт пропуску Красна Могила на Волгоград (Росія), далі на Казахстан, Узбекистан, Туркменістан та Китай. Практично цим самим маршрутом територією України проходить відгалуження МТК № 5 ОСЗ, з виходом через пункт пропуску Квашине (Україна)/Успенська (Росія) на Ростов-на-Дону, далі на Баку – Беюк-Кястик – Тбілісі – Поті/Батумі (Грузія).

Через вузлову станцію Знам'янка міжнародний залізничний транспортний коридор № 8 ОСЗ «Європа – Азія» має вихід на Пан'європейські залізничні транспортні коридори, що прямують до Білорусі (через Здолбунів, Сарни на пункт пропуску Удрицьк); Польщі (через Здолбунів, Ковель на пункт пропуску Ягодин; через Жмеринку та Львів на пункт пропуску Мостиська); Угорщини (через Львів на пункт пропуску Чоп), а також Молдови (через станцію Роздільна до пунктів пропуску Курчуган та Рені).

Мережа Одеської залізниці, що розташована на території Кіровоградської області, в цілому електрифікована.

Територією Кіровоградської області пролягає найкоротший електрифікований хід від кордону Російської Федерації (східний кордон України – Куп'янськ – Основа – Харків – Полтава – Кременчук) до чорноморських одеських портів. Електрифікація ділянки шляху Полтава-Кременчук сприятиме прискоренню руху вантажів і пасажирів транзитом територією України, зміцнюючи її економічний, транзитний та туристичний потенціал.

Загальна протяжність залізничних магістралей Кіровоградської області становить 892 км, на яких розташовано 66 залізничних станцій. Щільність залізничних колій загального користування на 1 тис. км² території становить 36 км, що відповідає середньому значенню цього показника по Україні.

У м. Кіровограді розташовано аеропорт, який має перспективи стати міжнародним. На даний час злітно-посадкові смуги аеродрому знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України і перебувають на балансі Кіровоградської льотної академії Національного авіаційно-

го університету, який є єдиним в Україні навчальним закладом, що забезпечує підготовку авіаційно-льотного складу.

Протяжність автомобільних доріг Кіровоградської області 6258,7 км, з яких державного значення – 732,1 км, місцевого значення – 5526,6 км. Дороги з твердим покриттям мають протяжність 6,2 тис. км (з них: жодної – I категорії, 253,3 км – II, 1140,6 км – III, 4041 км – IV, 717,7 км – V категорії).

За щільністю автодоріг, яка становить 84 км (з них 67 км з твердим покриттям) на 1 тис кв. км території, Кіровоградська область посідає останнє місце в Україні. Наприклад, у сусідній Полтавській області щільність автодоріг становить 291 км (з них 227 км з твердим покриттям) на 1 тис кв. км території.

Кіровоградщину перетинають міжнародні автомобільні магістралі категорій Е-50 (Брест – Рен – Париж – Прага – Брно – Вишне Німецьке – Ужгород – Мукачево – Стрий – Тернопіль – Хмельницький – Вінниця – Умань – Кіровоград – Дніпропетровськ – Донецьк – Ростов-на-Дону – Армавір – Мінеральні води – Махачкала) та Е-577 (Полтава – Кіровоград – Кишинів – Галату – Слободія).

Територією Кіровоградської області пролягає автомобільний транспортний коридор «Гданськ–Одеса» (Балтійське – Чорне море), ділянкою швидкісної автомобільної дороги Київ–Одеса (М-05). З Києва прямує автомобільна дорога державного значення Н-01, що проходить територією області на ділянці Олександрівка – Знам'янка – П'ятихатки у напрямку м. Дніпропетровськ. Через територію Кіровоградської області пройде запроєктована корпорацією «Укравтодор» нова швидкісна магістраль Київ – Черкаси – Дніпропетровськ протяжністю 394,1 км (передпроектна вартість будівництва і реконструкції становить 23,47 млрд грн). Роботи з будівництва та реконструкції будуть здійснено на території Київської (66,8 км), Черкаської (159,3 км), Кіровоградської (81,5 км), та Дніпропетровської (86,5 км) областей.

Проблеми, що потребують вирішення:

на автомобільному транспорті:

- відсутність доріг першої категорії на території області, що спонукає перевізників, які прямують із Заходу на Схід та з Півночі на Південь у напрямку півострова Крим і далі – до Південної території Російської Федерації (Кубані) та країн Закавказзя, шукати інших шляхів в обхід території Кіровоградської області;
- відсутність доступних джерел фінансування будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг, що гальмує розвиток національної мережі автомобільних доріг;
- висока кружність дорожнього полотна на дорогах державного значення, наявність на них аварійно небезпечних ділянок, необлаштованість розв'язок доріг дорожніми розв'язками, а також засобами автоматичної сигналізації та регулювання (світлофорами), що створює небезпеку виникнення дорожньо-транспортних пригод;
- недостатній рівень забезпечення доріг державного значення об'єктами обслуговуючої інфраструктури та зонами відпочинку (мотелями з безпечними стоянками, автозаправочними станціями, кафе, магазинами, душовими, туалетами, засобами зв'язку та служ-

- би інформації тощо), що знижує якість комфорту і послуг під час транзиту автомобільного транспорту територією Кіровоградської області, а також гальмує створення нових робочих місць;
- недостатня якість існуючих регіональних автодоріг, особливо місцевих, зношеність мостових переходів над річками, що гальмує рух автотранспортних засобів, призводить до виникнення ДТП;
  - невідповідність стану вулично-дорожньої мережі міст і селищ, а також мережі автоматичного регулювання та засобів зв'язку вимогам норм і стандартів з безпеки дорожнього руху, що знижує ефективність використання транспортних засобів, призводить до зростання експлуатаційних видатків;
  - повільна електрифікація експлуатаційної довжини залізниць за межами Кіровоградської області, що гальмує інтеграцію національної мережі залізничних шляхів до європейських та інших мереж, які поєднують транзитним рухом Захід і Схід, Північ і Південь;
  - зношеність рухомого складу та рейкового господарства, що не дозволяє нарощувати швидкість потягів до рівня європейських значень;
  - низька якість послуг залізничного транспорту, їх невідповідність міжнародним вимогам;
  - відсутність використання потенціалу водних ресурсів річок, які мають значні можливості для розвитку вантажних і пасажирських перевезень, а також круїзних і прогулянкових маршрутів.

Стратегічні пріоритети та завдання з їх реалізації

1. Розвиток автомобільного транспорту та дорожньої (сервісної) інфраструктури, що підвищить якість і комфортність автомобільних перевезень пасажирів і вантажів територією області, сприятиме зміцненню транзитного і туристичного потенціалу області, створенню нових робочих місць.

Завдання:

- сприяння у будівництві швидкісної автодороги Київ – Черкаси – Дніпропетровськ (проектна ділянка автодороги у межах Кіровоградської області проходить територією Світловодського та Онуфріївського районів загальною протяжністю 81,505 км);
- проведення реконструкції та капітального ремонту місцевих автомобільних доріг, розвиток доріг між обласними центрами та промисловими вузлами, розбудова мережі автодоріг у сільській місцевості;
- поліпшення експлуатаційної якості доріг на небезпечних ділянках, вирішення питання щодо зменшення їхньої кружності;
- поліпшення стану і якості вулично-дорожньої мережі міст і селищ, своєчасне проведення поточних і капітальних ремонтів доріг;
- облаштування небезпечних ділянок доріг засобами автоматичного регулювання та зв'язку у відповідності до міжнародних вимог, норм і стандартів з безпеки дорожнього руху;
- здійснення контролю щодо використання під час будівництва, реконструкції та ремонту автомобільних доріг сучасних технологій та

- якісних будівельних матеріалів з метою запобігання їх передчасному руйнуванню;
- облаштування автомобільних доріг загального користування, включаючи регіональні та місцеві дороги, рекламно-інформаційними табло з позначенням туристичних об'єктів культурно-історичного значення, а також центрів сервісних послуг, відстаней, схем і напрямів руху;
  - надання переваг у розвитку екологічно чистим видам автомобільного транспорту, запровадження механізму стимулювання використання альтернативних видів пального, зокрема біопалива;
  - проведення реконструкції та капітального ремонту мостів відповідно до технічних норм щодо габаритів транспортних засобів та їх навантаження на вісь;
  - стимулювання інвестиційної активності у дорожньому будівництві на засадах ефективного та прозорого функціонування механізмів державно-приватного партнерства;
  - поліпшення стану автобусних станцій з метою створення належних умов для якісного обслуговування пасажирів та проведення благоустрою територій;
  - забезпечення регулярним пасажирським автобусним рухом усіх сільських населених пунктів;
  - забезпечення доступності транспортних послуг для осіб з обмеженими фізичними можливостями шляхом впровадження квот на придбання перевізниками автотранспорту, пристосованого до потреб цієї категорії пасажирів.

2. Розширення сфери послуг міського електротранспорту, що сприятиме зменшенню екологічного навантаження на довкілля шляхом відведення частини пасажиропотоку з автомобільного транспорту.

Завдання:

- забезпечення умов для користування послугами електротранспорту громадянами з обмеженими можливостями;
- запровадження соціальних карток для надання послуг електротранспорту пільговим категоріям населення;
- сприяння забезпеченню беззбиткового функціонування підприємств шляхом вирішення питань щодо повного відшкодування втрат підприємств від безоплатного перевезення окремих категорій громадян;
- підвищення якості технічного обслуговування і ремонту об'єктів міського електротранспорту, впровадження заходів з енергозбереження, оптимізації обсягів надання транспортних послуг та збільшення експлуатаційної швидкості рухомого складу на маршрутах;
- уточнення схем розвитку міського пасажирського транспорту та схем організації руху з метою збільшення обсягу пасажирських перевезень міським електротранспортом;
- запровадження додаткових послуг електротранспорту шляхом відкриття спеціалізованих екскурсійних, прогулянкових та спеціалізованих розважальних маршрутів.

3. Розвиток залізничного транспорту, що задовольнить потреби у пасажирських і вантажних перевезеннях територією Кіровоградської області, сприятиме інтеграції мережі залізничних шляхів області до європейських та інших мереж, дозволить послабити екологічне навантаження на довкілля шляхом переключення частини перевезень з автомобільного на більш дешевий і екологічний електричний транспорт.

Завдання:

- сприяння створенню організаційно-правових умов для функціонування в регіоні приватних операторських компаній, що будуть утворені внаслідок розмежування господарських функцій і функцій державного управління на залізничному транспорті;
- здійснення реконструкції станційної інфраструктури на умовах державно-приватного партнерства;
- сприяння власникам об'єктів залізничного транспорту (в т. ч. промислового) у забезпеченні закупівлі нового рухомого складу, модернізації рейкового господарства, будівництва нових об'єктів залізничного транспорту на лізингових засадах;
- забезпечення координації перевезень залізничним та автомобільним транспортом з метою максимізації доступності послуг залізничного транспорту для мешканців усіх районів області, налагодження човникового автобусного сполучення «Кіровоград-Знам'янка»;
- підвищення рівня безпеки руху шляхом широкого впровадження засобів автоматичної сигналізації та контролю на небезпечних переїздах, підвищення рівня кваліфікації робітників з питань безпеки руху, організації навчання та перевірки знань посадових осіб, які забезпечують нагляд (контроль) за дотриманням умов щодо безпеки руху.

4. Розвиток авіаційного транспорту, що сприятиме розширенню географічної структури зовнішньоекономічної діяльності регіону та збільшенню експорту послуг авіаційного транспорту.

Завдання:

- розбудова наземної інфраструктури авіаційного транспорту, що передбачає завершення будівництва злітно-посадкової смуги, а також поліпшення матеріально-технічної бази аеропорту Кіровоград (у т. ч. аеродромних будівель, споруд і обладнання);
- сприяння розвитку нових пасажирських транспортних ліній між м. Кіровоград і містами України та інших країн світу;
- сприяння створенню конкурентних умов на території аеропорту для надання сервісних послуг, встановлення конкурентоспроможних тарифів, з урахуванням інтересів споживачів;
- вирішення питання щодо надання аеропорту м. Кіровоград статусу міжнародного;

- створення інфраструктури розвитку малої авіації для міжрегіонального сполучення, господарських послуг, туристичного обслуговування, надання невідкладних послуг (у т. ч. МНС) тощо.

5. Розвиток річкового транспорту з метою зниження рівня техногенного навантаження транспорту на довкілля, підвищення якості, безпеки та ефективності перевезень.

Завдання:

- збільшення вантажних та пасажиропотоків внутрішніми водними шляхами області, розширення географії надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів;
- активізація роботи у напрямку залучення інвестицій у розбудову інфраструктури річкового транспорту;
- сприяння відновленню та розвитку пасажирських та вантажних перевезень річковим транспортом у м. Світловодську та Онуфрієвському районі, а також прогулянкових маршрутів та круїзного туризму;
- сприяння залученню коштів приватних інвесторів до будівництва річкової транспортної інфраструктури;
- сприяння розширенню географії надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів шляхом активної участі представників місцевої влади та бізнесу у міжнародних виставкових заходах, транспортних форумах, конференціях і семінарах;
- розвиток елітних та інших видів відпочинку (яхт-клубів, рибалки та мисливства на воді) шляхом залучення іноземного та вітчизняного капіталу.

6. Реалізація транзитного потенціалу Кіровоградської області як потужного транспортного та промислового центру, розташованого в центральній частині території України на перехресті європейських та національних магістральних шляхів шляхом створення умов для безперешкодного транзитного переміщення, логістичної обробки вантажів та оптимізації умов транзитних пасажирських перевезень.

Завдання:

- залучення до транзитних маршрутів територією області водного транспорту шляхом будівництва об'єктів портової інфраструктури;
- сприяння розвитку транзитних логістичних центрів та вантажних контейнерних терміналів на пріоритетних напрямках транзитного руху і маршрутах транзитних поїздів;
- сприяння розвитку змішаних (залізнично-водних, залізнично-автомобільних) вантажних та пасажирських перевезень;
- сприяння у розбудові об'єктів обслуговуючої інфраструктури у напрямках міжнародних транспортних коридорів, що розташовані на території

Кіровоградської області та передбачені міжнародними програмами їх перспективного розвитку;

- сприяння в реалізації інвестиційних проектів щодо будівництва причалів, вантажного та пасажирського комплексів, а також під'їзних залізничних колій у м. Світловодську для розвитку змішаних залізнично-водних (інтермодальних та комбінованих) перевезень на умовах державно-приватного партнерства;
- створення єдиного інформаційного простору транспортно-дорожнього комплексу на основі впровадження сучасних інформаційних та управлінських систем;
- здійснення підготовки спеціалістів у сфері транспортного забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків, зокрема, шляхом навчання обдарованої молоді із знанням іноземних мов за кордоном у вищих навчальних закладах за фінансової підтримки провідними компаніями регіону, меценатами, інвесторами.

Очікувані результати

- зміна економічної структури регіону у напрямі випереджальної динаміки розвитку транспортної сфери;
- створення сучасного транспортного комплексу європейського рівня шляхом розвитку автомобільного, залізничного, повітряного та річкового транспорту;
- збільшення частки транзитних вантажів, обробка яких здійснюється на території області;
- підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств регіону внаслідок зменшення транспортних витрат, спрощення її доставки на внутрішній український та на зовнішні ринки;
- розвиток туристичного потенціалу регіону шляхом розроблення і використання нових маршрутів з міжнародного та внутрішнього туризму;
- розвиток середнього та малого бізнесу, створення нових робочих місць у транспортній та супровідних галузях.

4.4. Розвиток регіонального ринку послуг як основи постіндустріального поступу Кіровоградської області

Мета: інтенсифікація розвитку регіонального ринку послуг, підвищення рівня їх доступності, безпеки та якості. Удосконалення системи житлово-комунальних послуг і приведення їх у відповідність до європейських стандартів; розвиток послуг сфери торгівлі, впровадження нових стандартів обслуговування споживчого ринку та дієвого захисту прав споживачів; комплексний розвиток ринку рекреаційних і туристичних послуг, у т. ч. «зеленого туризму». Формування ринку послуг зв'язку та інформаційних технологій як підґрунтя для підвищення прозорості прийняття управлінських рішень, активного залучення громадськості до розбудови регіонального економічного комплексу постіндустріального спрямування.

Стан і ресурсний потенціал

Житловий фонд Кіровоградської області станом на 1 січня 2012 р. складався з 311 тис. житлових будинків та гуртожитків загальною площею 24710 тис. м², житловою площею 16194 тис. м². Структура житлового фонду за формами власності складається з об'єктів: приватної власності (96,2 %), комунальної (3,0 %) та державної (0,8 %) Технічний стан основних фондів житлового фонду області та сфери ЖКГ свідчить про посилення тенденції до їх стрімкого фізичного та морального зношування.

Централізованим водопостачанням забезпечено населення всіх 12 міст області та 27 селищ міського типу, що складає 97,4 % загальної їх кількості, або понад 647,8 тис. осіб. Із 1003 сільських населених пунктів області забезпечено централізованим водопостачанням 25 %.

Із 21 адміністративного району 13 районів використовують для питного водопостачання підземні води, 7 районів – змішане водопостачання. У межах області розвідані та затверджені Державною комісією із запасів підземних вод 14 родовищ на 34 ділянках в 11 адміністративних районах. Основним джерелом водопостачання міст обласного значення та притрасових населених пунктів, у яких проживає близько 500 тис. жителів та зосереджено 70 % виробничого потенціалу Кіровоградщини, є районний водопровід «Дніпро-Кіровоград», яким забезпечується забір, очистка та подача води з Кременчуцького водосховища споживачам на відстань до 120 км.

48,7 % водопровідних мереж знаходяться в аварійному та ветхому стані. Внаслідок цього втрати питної води у водопровідно-каналізаційних мережах в цілому по області склали 37,6 %.

Централізованими системами каналізації забезпечені 43,3 % населення області (у середньому по Україні – 24,5 %). При цьому в аварійному та ветхому стані перебуває 40,8 % від загальної кількості каналізаційних (комунальних) мереж. У області амортизовано понад 70 % технологічного та енергетичного обладнання об'єктів каналізаційного господарства.

Підприємствами комунальної теплоенергетики області експлуатується 62 котельні. З 218 установлених котлів 114 експлуатуються понад 20 років, 45 котлів є застарілими та малоефективними з коефіцієнтом корисної дії нижче 82 %. 80,7 км теплових мереж перебувають у ветхому, аварійному стані та амортизовані, через що щорічні втрати теплової енергії складають близько 12 %. За останні 4 роки в області активізувалася робота щодо реконструкції та будівництва нових котелень зі встановленням нових видів котлів та контактних водонагрівачів з ККД понад 92 %, виконання робіт із заміни теплових мереж, у тому числі на попередньо ізольовані.

Станом на 2010 рік газифіковано 928 населених пунктів області з 1030.

В області обліковуються 304 сміттєзвалища, під які відведено земельні ділянки площею 353,6 га. Майже всі сміттєзвалища потребують невідкладної реконструкції, а відпрацьовані – рекультивації.

Ресурсне забезпечення сфери торгівлі, обслуговування та захисту прав споживачів у регіоні відповідає вимогам стабільного надання якісних послуг у цій сфері. У сфері торгівлі створюється майже 14 % валового регіонального продукту. Задоволення потреб споживачів області у товарах та продукції забезпечується через 1769 магазинів підприємств-юридичних осіб, 416 закладів ресторанного господарства підприємств-юридичних осіб, 72 місцеві ринки, 509 об'єктів дрібно-роздрібної торгівлі, 217 АЗС та 578 об'єктів аптечної мережі.

Кіровоградщина має всі передумови для стабільного розвитку туристичної та рекреаційної сфери. Мережа природно-заповідних територій та туристично-рекреаційних об'єктів налічує 207 одиниць (загальною площею 98,2 тис. га), з яких: 26 – природно-заповідні території загальнодержавного значення; 75 – заказники місцевого значення; 48 – пам'ятки природи; 51 – заповідні урочища; 5 – парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Статус державного значення мають ландшафтний заказник «Чорноліський», ботанічні заказники «Гранітний степ» і «Сатківський степ», загальнозоологічний заказник «Полозова балка», гідрологічна пам'ятка природи «Болото «Чорний ліс»», дендрологічний парк «Веселі Боковеньки».

Регіон вельми багатий на об'єкти культурної спадщини. На території області на державному обліку перебуває 5603 пам'ятки та об'єкти культурної спадщини, з яких понад 250 внесено до державного реєстру, а 23 мають національне значення. Якісно виділяють Кіровоградщину серед інших регіонів країни стоянки кам'яної доби та поселення трипільської культури у Новомиргородському районі; залишки міста епохи Золотої Орди – давнє поселення у селі Небелівка Новоархангельського району, давні мегалітичні споруди; унікальні пам'ятки архітектури та садово-паркового мистецтва.

Серед найбільш відомих регіональних об'єктів культури – Кіровоградський академічний обласний український музично-драматичний театр ім. М. Л. Кропивницького; академічний обласний театр ляльок; обласний краєзнавчий музей; заповідник-музей «Хутір Надія»; музейно-природний заповідник «Тобілевичі» в с. Арсенівці Новомиргородського району; обласний художній музей; Кіровоградське музичне училище та Олександрійське училище культури.

На території області розташована Христо-Воздвиженська церква-усипальниця родини Раєвських, відпочинково-туристичний комплекс «Кіро-

воградський дендропарк», унікальні пам'ятки природи «Монастирище», «Каскади» та інші.

Рекреаційні можливості Кіровоградщини забезпечують санаторно-курортні та оздоровчі заклади різних форм власності: у м. Олександрії – санаторій «Дружба» (гінекологічного спрямування); Новоукраїнський район, с. Піддубне – санаторій «Гусарське урочище» (мінеральна вода, що у комплексі із сучасним лікуванням сприяє інтенсивному очищенню нирок, печінки, а також оновленню клітин крові). На березі Дніпра, біля Кременчуцького водосховища, розташовані пансіонати м. Світловодська «Славутич»; туристична база «Дніпро» та багато інших туристично-оздоровчих закладів. В екологічно чистих зонах області на берегах річок і водойм розташовані дитячо-оздоровчі табори (у т. ч. «Бригантина», «Хвиля», «Чайка», «Колосок»; турбаза сімейного відпочинку «Лісова пісня» та інші). В цілому, на території Кіровоградської області розташовано 83 бази відпочинку для різних вікових категорій, видів і способів відпочинку різної відомчої приналежності та форми власності, 12 оздоровчих закладів, близько 50 агросадиб.

Мережа суб'єктів туристичної діяльності області становить 68 підприємств приватної форми власності: 8 туроператорів та 60 турагентів. Послуги туристам надають 36 готельних господарств і туристично-оздоровчих комплексів Кіровоградщини.

Основні проблеми, що потребують вирішення:

- незадовільний технічний стан житлового фонду, систем водопостачання, водовідведення, теплових мереж і котелень через високий ступінь зношеності основних фондів, що призводить до значних втрат теплової енергії, збільшення собівартості послуг ЖКГ, зростання непродуктивних витрат фізичних і юридичних осіб на їх оплату;
- нерозвиненість сучасних форм ефективного управління житлом, недооцінка задіяння потенціалу створення ОСББ;
- недостатній обсяг коштів на впровадження енергоефективних та енергозберігаючих технологій та заходів на об'єктах житлово-комунального господарства;
- низький рівень санітарного благоустрою житлового фонду мешканців сільських територій, забезпечення сільських жителів області упорядкованим житлом;
- нерівномірність доступу населення регіону до послуг торгівлі та побутового обслуговування (особливо у сільській місцевості), неналежний рівень організації торговельного обслуговування населення на об'єктах дрібно-роздрібної торгівлі, на ринках, підприємствах торгівлі у сільській місцевості;
- недостатній рівень розвитку оптової торгівлі в регіоні (біржової торгівлі, регулярного функціонування оптових ринків сільськогосподарської продукції тощо);
- нераціональне використання природно-заповідних і природно-паркових зон, об'єктів культурної та історичної спадщини, інших туристично-рекреаційних ресурсів (об'єктів) області, що призводить

- до недооцінки ролі туристично-рекреаційної сфери для потенційного економічного зростання економіки регіону;
- незадовільний стан об'єктів історико-культурної, архітектурної спадщини, закладів та об'єктів культури та неналежний рівень охорони історико-культурної спадщини, природно-ресурсного потенціалу області;
  - невикористання потенційних можливостей басейну річок Дніпро та Південний Буг для розвитку туристично-рекреаційної сфери, розвитку сучасних різновидів водного та спортивного туризму;
  - недостатній рівень використання об'єктів культурної спадщини у туристичній галузі регіону;
  - невідповідність наявного рівня сервісу обслуговування клієнтів у сфері надання рекреаційних і туристичних послуг суб'єктами підприємництва, що працюють у галузі організації відпочинку, екскурсій та туристичних пасажирських перевезень європейським стандартам якості та безпеки;
  - тінізація послуг туристично-рекреаційного комплексу, що призводить до втрати місцевим бюджетом значної частки потенційних доходів та послаблює можливості розвитку туристично-рекреаційної та супутньої інфраструктури області;
  - низький рівень інформаційно-рекламної підтримки розвитку регіонального ринку рекреаційно-туристичних послуг;
  - нерівномірність забезпечення телекомунікаційними послугами та обмеженість доступу користувачів до загальнодоступних телекомунікаційних послуг, зокрема у сільській місцевості;
  - накопичення системних екологічних проблем, що загрожують безпеці життєдіяльності мешканців та гостей Кіровоградщини;
  - наявність проявів корупції у процесі надання публічних послуг;
  - наявність порушень щодо порядку, строків надання публічних послуг, відсутність єдиних вимог до стандарту надання публічних послуг і порядку його розроблення;
  - низький рівень використання сучасних технологій (ресурсів інформаційно-комунікаційного простору) державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування у процесі надання публічних послуг і залучення громадськості до обговорення та вирішення нагальних проблем місцевого і регіонального розвитку;
  - складна криміногенна ситуація та поширення проявів асоціальної поведінки у суспільстві (наркоманія, алкоголізм), у т. ч. серед молоді сільських, периферійних територій, як наслідок – недостатній рівень гарантування безпеки громадян (мешканців та гостей регіону).

Стратегічні пріоритети та завдання з їх реалізації

1. Стимулювання технічної і технологічної модернізації, підвищення ресурсоефективності сфери ЖКГ, здійснення технічного переоснащення основних фондів у житлово-комунальній сфері відповідно до вимог світових стандартів, гармонізованих зі стандартами Євросоюзу:

Завдання:

- організація ефективного управління у сфері виробництва й надання житлово-комунальних послуг відповідно до сучасних умов, на основі застосування новітніх підходів та методів управління;
- створення на регіональному рівні Центру сприяння й підтримки розвитку для надання консультаційної, інформаційної, правової, фінансової підтримки функціонування інститутів ОСББ;
- створення сприятливого інвестиційного середовища для залучення інвестиційних ресурсів (у т. ч. через передачу об'єктів житлово-комунального господарства в оренду, концесію та на умовах державно-приватного партнерства) для потреб технічного переоснащення (модернізації) підприємств ЖКГ, розвитку сучасних об'єктів комунальної інфраструктури на засадах енерго- та ресурсоощадження й екологічності;
- сприяння створенню фондів для спільного фінансування державою та ОСББ першого капітального ремонту житлового будинку;
- впорядкування житлово-комунальної інфраструктури населених пунктів, зокрема малих міст, сільських населених пунктів;
- налагодження якісного водопостачання для споживачів питної води, гарантування стабільної роботи ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (відповідно до вимог ДсанПіНу 2.2.4-171-10), здійснення реконструкції та модернізації основних фондів підприємства.
- поетапне оснащення всіх споживачів житлово-комунальних послуг приладами обліку витрачання води й енергії;
- виконання робіт з реконструкції та капітального ремонту об'єктів дорожньо-мостового господарства;
- упровадження енергозберігаючих технологій вуличного освітлення;
- обладнання дитячих майданчиків, їх озеленення та освітлення, гарантування безпеки дітей;
- упровадження енергозберігаючих технологій у сфері тепло- та водопостачання;
- запровадження загальнообласної системи відшкодування відсотків за кредитами населенню, що надаються на здійснення робіт з тепло/енергозбереження;
- проведення із залученням представників міжнародних організацій енергетичного аудиту житлово-комунальної та соціальної сфер області, створення на його основі та забезпечення реалізації комплексної програми енергозбереження;
- систематичне ведення роз'яснювальної роботи, популяризація серед населення заходів з енергозбереження, підвищення ефективності енергоспоживання, переходу на використання альтернативної (відновлювальної) енергетики;
- розвиток геліоенергетики за рахунок поширення промислового застосування сонячних колекторів та сонячних батарей для підігріву води та освітлення територій;
- упровадження практики створення приватних спеціалізованих підприємств для збирання, переробки, утилізації та видалення твердих побутових відходів;

- забезпечення підприємств житлово-комунального господарства сучасною технікою для вивезення/утилізації твердих побутових відходів з дотриманням екологічних стандартів.

2. Забезпечення стабільного розвитку туристично-рекреаційного комплексу, що сприятиме збільшенню частки туристично-рекреаційного сектору у ВДВ регіону, диверсифікації потенціалу розвитку територій (насамперед сільських).

Завдання:

- проектування і створення туристичного бренду Кіровоградської області, всебічна інформаційна підтримка його просування на внутрішньому та зовнішньому ринках туристично-рекреаційних послуг;
- розвиток у регіоні туристичної інфраструктури (облаштування місць короткочасного відпочинку для туристів; якісного сервісу на об'єктах обслуговування – стоянках автомобільного транспорту, у кемпінгових зонах уздовж магістральних автошляхів та поблизу популярних об'єктів природно-заповідного фонду, під'їздів до туристичних об'єктів);
- розвиток мережі доступних засобів тимчасового розміщення, зокрема молодіжних міні-готелів, хостелів, агросадиб;
- сприяння розвитку перспективних напрямків туризму, зокрема екстремального, культурно-пізнавального, мисливського та рибальського, релігійного, спортивно-оздоровчого та ін.;
- розробка туристично-екскурсійних маршрутів області, до яких входять найбільш привабливі пам'ятки історії, архітектури, заповідні зони області, за різноманітними тематиками культурно-пізнавального, оздоровчого, релігійного, спортивного та інших напрямків;
- стимулювання та підтримка розвитку перспективних історико-культурних, історико-архітектурних, природо-ландшафтних та інших об'єктів сфери культури регіону, включення їх до туристичних маршрутів Кіровоградщини;
- створення сприятливих умов для залучення інвестицій, впровадження інвестиційних та інноваційних проектів, спрямованих на розвиток туристичної інфраструктури, підтримку середнього та малого бізнесу у туристичній сфері (зокрема у сільській місцевості);
- проведення комплексної рекламної кампанії туристично-рекреаційних можливостей регіону та кращих пропозицій туристичних компаній Кіровоградської області; у всеукраїнському та міжнародному медіа-просторі;
- підтримка привабливих для інтерактивного залучення туристів народних промислів; проведення обстеження населених пунктів з метою визначення перспективних територій для розвитку сільського («зеленого») туризму;

- комплексний розвиток інфраструктурного забезпечення рекреаційної сфери області, недопущення звуження рекреаційних територій;
- сприяння залученню інвестицій (як зовнішніх, так і внутрішніх) для комплексного розвитку рекреаційної сфери регіону;
- заохочення кооперації у сфері освоєння та пропозиції туристично-рекреаційних послуг на міжрегіональному рівні, зокрема – формування міжобласних туристичних маршрутів, освоєння рекреаційних можливостей р. Дніпро тощо;
- стимулювання розвитку сфери рекреації та туризму на місцевому рівні, формування підрозділів з питань туризму у структурі виконкомів рад і райдержадміністрацій;
- створення системи контролю за якістю менеджменту в туристично-рекреаційній сфері області, розроблення критеріїв якості та системи оцінювання.

3. Розвиток регіонального ринку інформаційних і комунікаційних послуг як підґрунтя підвищення якості життя населення регіону, насамперед віддалених і депресивних територій.

Завдання:

- збереження високих темпів розвитку інфраструктури зв'язку, вдосконалення мережі телекомунікацій, поштового зв'язку, створення сприятливих умов доступу широких верств населення до світових інформаційних ресурсів;
- проведення технічного переоснащення, створення теле- та радіомереж обласної державної телерадіокомпанії із забезпеченням повного покриття території, підвищення рейтинговості програм;
- відновлення книготорговельної мережі та збільшення нормативів мінімального забезпечення громадян книготорговельною продукцією;
- сприяння створенню громадських засобів масової інформації, спрямованих на виконання завдань територіального маркетингу: створення позитивного іміджу Кіровоградщини, всебічне інформування вітчизняної та міжнародної громадськості про перспективи розвитку регіону;
- створення єдиного інформаційного інтернет-порталу комунальних друкованих засобів масової інформації області, створення веб-сайтів міських і районних комунальних газет;
- створення вузлів доступу до мережі інтернет у всіх районних центрах області та можливості розвитку інформатизації у сільській місцевості;
- модернізація телеінформаційних мереж і забезпечення доступу до Інтернету у навчальних закладах області (вузах, технікумах і професійних навчальних закладах, коледжах і школах (у т. ч. у сільській місцевості));
- реалізація значущих видавничих проектів місцевих авторів через активне залучення регіону до виконання державної програми «Українська книга».

4. Удосконалення системи надання публічних послуг та активізація співпраці органів місцевої влади з інститутами громадянського суспільства.

Завдання:

- гарантування порядку, доступності, строків, єдиних вимог щодо стандартів надання публічних послуг для всіх мешканців регіону (у т. ч. для мешканців сільських та віддалених територій);
- подальший розвиток системи електронного врядування, електронної реєстрації та баз даних щодо споживачів публічних послуг, усунення на цій основі підстав для корупційних дій під час надання публічних послуг (у т. ч. під час надання дозвільних документів, документів, що засвідчують право власності тощо);
- комп'ютеризація роботи органів місцевої влади, повний перехід до системи електронного урядування та документообігу;
- впровадження заходів щодо підвищення кваліфікаційного рівня представників місцевих органів влади;
- участь регіону у формуванні об'єднаної загальнонаціональної мережі центрів надання публічних (адміністративних) послуг, дозвільних центрів на основі використання потенціалу сучасних інтернет-технологій;
- забезпечення відкритості публічного врядування та налагодження дієвого зворотного зв'язку органів влади щодо звернень мешканців області та громадських організацій з приводу вирішення актуальних питань місцевого (регіонального) розвитку;
- залучення потенціалу інститутів громадянського суспільства для розвитку економічної ініціативи на місцях, залучення громадськості та місцевих мешканців до вирішення нагальних питань соціально-економічного розвитку, забезпечення благоустрою території та поліпшення безпеки та якості життя у регіоні;
- делегування самоврядним організаціям окремих повноважень щодо реалізації заходів регіональної політики;
- систематичне проведення консультацій з громадськістю щодо головних питань розвитку регіону, сприяння в роботі громадських рад та інших консультативно-дорадчих органів при місцевих органах державної влади;
- сприяння проведенню громадських експертиз діяльності місцевих органів виконавчої влади, громадських антикорупційних експертиз нормативно-правових актів.

5. Сприяння комплексному розвитку сфери культури в регіоні

Завдання:

- здійснення комплексу заходів щодо паспортизації та реставрації пам'ятників історико-культурної спадщини, історико-архітектурних, природно-ландшафтних та інших об'єктів сфери культури регіону, забезпечення їх доступності для мешканців та гостей регіону;

- проведення реконструкції та реставрації, ремонту та подальшого розвитку пам'яток архітектури, історії та культури, у т. ч. із залученням коштів приватних (вітчизняних та іноземних) інвесторів, спонсорів та на основі державно-приватного партнерства;
- підтримка розвитку та збереження об'єктів культури у сільській місцевості;
- підтримка розвитку фестивального та конкурсного руху в регіоні;
- проведення археологічних досліджень об'єктів стародавньої історії у регіоні, у т. ч. із залученням зарубіжних фахівців, на основі реалізації грантових програм;
- розвиток народного мистецтва через надання різноманітних форм його організаційної, управлінської, рекламно-інформаційної та фінансової підтримки;
- підтримка творчих особистостей регіону та їх ініціатив, спрямованих на розвиток культури та мистецтва через реалізацію заходів щодо започаткування та нагородження лауреатів обласними преміями, впровадження практики матеріально-фінансового заохочення видатних діячів культури області;
- сприяння забезпеченню професійним кадровим складом об'єктів культури Кіровоградщини;
- запровадження систематичної виховної роботи (у т. ч. серед молоді) щодо забезпечення патріотичного виховання, любові до рідного краю, рідної мови, виховання почуття національної ідентичності та гордості за Кіровоградщину та Україну;
- створення телевізійних програм і радіопрограм, спрямованих на виховання у населення найкращих людських рис, розповсюдження та популяризації культурних надбань і принципів моральної поведінки людини;
- використання бібліотечних закладів для широкої пропаганди історичних і сучасних прикладів духовності, культури та моральності людської поведінки;
- забезпечення діяльності бібліотечних установ: поповнення книжкових фондів, насамперед українською мовою, передплата періодичних видань, забезпечення комп'ютерами та оргтехнікою районних, міських та сільських бібліотек, автоматизація бібліотечних процесів.

6. Налагодження систематичної роботи щодо забезпечення екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища як основи безпеки життєдіяльності мешканців регіону.

Завдання:

- розроблення та затвердження місцевого плану дій з охорони навколишнього природного середовища;
- будівництво спеціалізованого полігону для зберігання та/або захоронення накопичених на території області промислових відходів;
- реконструкція існуючих у регіоні сміттєзвалищ ТПВ;

- організація будівництва поблизу великих населених пунктів заводів з переробки твердих побутових відходів;
- вивезення з території області непридатних і заборонених до використання пестицидів та агрохімікатів для їх подальшого знешкодження та/або захоронення;
- вивезення з м. Кіровограда та інших населених пунктів регіону відвалів гірських порід та забалансової уранової руди для її подальшого безпечного захоронення;
- забезпечення будівництва на промислових підприємствах споруд попереднього очищення стоків з упровадженням сучасних екологічно-берігаючих технологій;
- проведення модернізації каналізаційних очисних споруд на підприємствах ЖКГ;
- проведення заходів щодо очищення русел річок, збільшення водної пропускної спроможності річок області;
- проведення берегоукріплення Кременчуцького водосховища для запобігання підтоплення території;
- проведення заходів щодо модернізації інженерних мереж каналу «Дніпро-Інгулець» і водогону «Дніпро-Кіровоград»;
- упровадження заходів з озеленення населених пунктів області;
- збільшення лісистості області за рахунок територій, що внаслідок деградації землі вже не можуть використовуватися для сільськогосподарських робіт.

Очікувані результати

- активне здійснення реформи ЖКГ, формування на регіональному рівні сучасного, конкурентного ринку житлово-комунальних послуг;
- легалізація всіх сфер торгівлі та сфери послуг, мінімізація проявів стихійної торгівлі у регіоні;
- розвиток комплексу туристично-рекреаційної індустрії на основі наявного в регіоні місцевого ресурсного потенціалу;
- формування на регіональному рівні засад інформаційного суспільства, підвищення інвестиційної привабливості інформаційної інфраструктури регіону;
- підвищення якості та результативності діяльності інститутів громадянського суспільства;
- формування активістської політичної культури, задіяння потенціалу активної громадянської позиції мешканців Кіровоградщини у процесі вирішення нагальних проблем суспільного та соціально-економічного розвитку регіону;
- комплексна підтримка розвитку та популяризація культурної спадщини Кіровоградської області, її збереження для майбутніх поколінь;
- зниження рівня екологічних ризиків завдяки організації системної роботи щодо утилізації відходів виробництва та споживання, пестицидів та агрохімікатів, ТПВ, відходів об'єктів діяльності сфери ЖКГ;
- забезпечення мешканців населених пунктів області якісною питною водою.

4.5. Стабільний соціальний розвиток – запорука процвітання Кіровоградщини

Мета: упровадження раціональних форм організації життєдіяльності у праці, побуті, відпочинку, розвитку та відновленні особистості. Метою перетворень у соціальній сфері є формування комфортного та безпечного життєвого середовища людини.

Стан і ресурсний потенціал

Демографічна ситуація. Демографічна ситуація у Кіровоградській області характеризується стійкою депопуляцією, старінням населення, зменшенням частки працездатного населення.

Чисельність наявного населення області на 1 липня 2012 р., за оцінкою, становила 999,4 тис. осіб. За січень-червень 2012 р. вона скоротилася на 3023 особи, або на 6,1 особи у розрахунку на 1000 жителів. Порівняно із січнем-червнем 2011 р. збільшилося число народжених на 374 дитини (на 7,5 %), одночасно зареєстровано зменшення числа померлих на 60 осіб (на 0,7 %). У віці до 1 року у січні-червні 2012 р. померло 45 дітей (у січні-червні 2011р. – 62).

Зменшення чисельності населення області відбулося за рахунок природного скорочення населення (3247 осіб), водночас міграційний приріст становив 224 особи. Більшість міграційних процесів відбувалось у межах України. У міждержавній міграції 89,4 % числа прибулих в область становили імігранти з країн СНД.

Частка осіб, вік яких старший за 60 років, становить 23,2 % (при середньому по Україні 21,2 %), натомість частка осіб, вік яких менше за працездатний (0-15 років), становить 15,2 % (при середньому рівні по Україні 15,4 %).

Ринок праці, безробіття і рівень доходів населення. Чисельність населення працездатного віку у Кіровоградській області становить 584,8 тис. осіб. У 2011 р. рівень зайнятості зріс з 56,9 до 57,8 %. Кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості, на 1.07.2012 р. становила 14,7 тис. осіб. Офіційного статусу безробітних на зазначену дату набули 96,4 % незайнятих громадян, із них 68,8 % отримували допомогу по безробіттю. Кількість зареєстрованих безробітних на 1.07.2012 р. становила 14,2 тис. осіб.

Середня заробітна плата за січень-червень 2012 р. по області склала 2326 грн, її розмір зріс проти відповідного періоду минулого року на 17,5 %. Відсутня заборгованість з виплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери та підприємств сільського господарства. Реальний дохід у розрахунку на одну особу склав у 2011 р. 17712,2 грн, що становить 83,4 % до середнього рівня по Україні.

Освіта. На території області налічується 534 дошкільних навчальних заклади, у т. ч. у сільській місцевості – 392. У населених пунктах зі складною демографічною ситуацією функціонує 67 навчально-виховних комплексів «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад».

Дошкільні навчальні заклади відвідує 29,8 тис. дітей, що становить 58 % від загальної кількості дітей до 6 років (у сільській місцевості – 38 %).

В області функціонують 553 загальноосвітні навчальні заклади усіх форм власності, у яких навчається 91,5 тис. учнів. Нараховується 6 шкіл I ступеня, в яких навчається до 10 учнів (37,5 % від загальної кількості шкіл I ступеня), 68 шкіл I-II ступенів, у яких кількість учнів менше 40 (46,9 %) і 139 шкіл I-III ступенів, у яких кількість учнів менше 100 (35,1 %). Всі малокомплектні загальноосвітні навчальні заклади розташовані в сільській місцевості. На одного вчителя у середньому припадає 8 учнів (у сільській місцевості – 5 учнів). Організовано підвезення до місця навчання й додому 99,2 % учнів, які проживають за межею пішохідної доступності, з них 79 % підвозяться шкільними автобусами. Кількість шкільних автобусів складає 148 одиниць.

Забезпечено роботу 8 навчальних закладів нового типу (6 гімназій та 2 ліцеї). Профільне навчання організовано у 156-ти загальноосвітніх навчальних закладах I-III ступенів, з них у сільській місцевості – у 69. У профільних класах навчається 6861 учень, з них у сільській місцевості – 1301 учень. Забезпеченість навчальними комп'ютерними комплексами загальноосвітніх навчальних закладів області становить 77,3 %. До мережі інтернет підключено 79,1 % загальноосвітніх навчальних закладів.

Мережа вищих навчальних закладів становить 19 закладів I-IV рівнів акредитації. Вищу освіту надають 6 вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації та 13 вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

Професійно-технічними навчальними закладами області здійснюється підготовка за 65 професіями. Працевлаштування випускників за отриманою професією складає 88 %, а загальний рівень працевлаштування, що враховує продовження випускниками навчання у вищих навчальних закладах та їх призов до Збройних сил України, складає 95 %.

Соціальний захист населення. В області забезпечується своєчасне надання усіх видів соціальної допомоги громадянам, які її потребують, у межах діючого законодавства та встановлених розмірах. У 2011 р. різні види державної допомоги за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів отримали понад 85 тис. сімей. На обліку в Єдиному державному автоматизованому реєстрі осіб, які мають право на пільги, перебувало близько 300 тис. осіб. В органах ПФУ отримують пенсії майже 311 тис. пенсіонерів. Станом на 1 серпня 2012 р. середній розмір пенсії становить 1250,77 грн і зріс порівняно з відповідним періодом 2011 р. (1046,64 грн) на 19,5 %.

В області функціонують 12 інтернатних закладів, в яких на повному державному утриманні перебувають 1,8 тис. пенсіонерів та інвалідів та 26 територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), якими обслуговуються 51,0 тис. осіб та надається понад 40 різних видів соціальних послуг.

Сфера охорони здоров'я. Медичну допомогу населенню області станом на початок 2012 р. надавали 729 медичних закладів, в т. ч. 56 лікарняних закладів, з них 10 міських лікарень, 21 центральна районна лікарня, 14 дільничних лікарень, 13 диспансерів, 106 самостійних амбулаторно-поліклінічних закладів, у т. ч. 91 сільська лікарська амбулаторія, 6 стоматологічних поліклінік, 3 санаторії, 3 самостійні станції швидкої медичної допомоги, 495 ФАПів,

10 здоров'я пунктів. Загальна чисельність лікарняних ліжок у стаціонарах області на 01.01.2012 р. становить 9103, а забезпеченість ліжками – 91,4 на 10 тис. населення (2010 рік – 93,6).

За 2011 р. число лікарняних закладів зменшилося із 63 до 56, число самостійних амбулаторно-поліклінічних закладів зменшилось з 107 до 106 за рахунок змін у складі сільських лікарських амбулаторій. Закрито 8 пунктів швидкої та невідкладної медичної допомоги при закладах сільських адміністративних районів.

Забезпеченість фізичними особами лікарів (без зубних лікарів) у 2011 р. залишилася майже на рівні 2010 р. і становила 33,3 на 10 тис. населення (при середньому показнику по Україні за 2010 р. 43,2). Залишається вкрай недостатньою забезпеченість сільських лікарських дільниць лікарськими кадрами – на кінець 2011 р. 24 сільських лікарських амбулаторій не мали жодної зайнятої посади лікаря. Показник укомплектованості штатних посад лікарів зайнятими посадами становить 85,7 %. Забезпеченість середнім медичним персоналом у 2011 р. становила 99,7 на 10 тис. населення (по Україні 2010 р. – 94,0). На кінець 2011 р. 28 ФАПів не мали жодної зайнятої посади середнього медперсоналу. Дефіцит лікарів у цілому по області за 2011 р. становив 1514 осіб, а середнього медперсоналу – 736 осіб.

Показник поширеності захворювань серед всього населення у 2011 р. становив 173167,2 на 100 тис. населення проти 173021,6 у минулому році, показник первинної захворюваності знизився у показнику з 62503,6 у 2010 р. до 60593,4 у 2011 р., або на 3,0 %. Структура поширених захворювань (%): системи кровообігу – 35,4 %, органів дихання – 18,6 %, органів травлення – 8,9 %, новоутворення – 2,1 %.

Сфера фізичної культури і спорту. Сфера фізичної культури і спорту Кіровоградщини представлена мережею з 38 дитячо-юнацьких спортивних шкіл, 2 спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву та обласної школи вищої спортивної майстерності, в яких різними видами спорту займається понад 13,7 тис. осіб. До регулярних занять фізичною культурою і спортом залучено 7,5 % населення області. Створені 10 центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», обласний центр фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт», реабілітаційна дитячо-юнацька спортивна школа інвалідів «Інваспорт» та 281 фізкультурно-спортивний клуб за місцем проживання, з яких 197 клубів функціонують у сільській місцевості. Матеріально-технічна база фізичної культури і спорту області налічує 23 стадіони, 1232 спортивних ігрових майданчики, 16 тенісних кортів, 310 футбольних полів, 133 стрілецьких тири, 10 плавальних басейнів, 449 спортивних залів, 406 майданчиків із тренажерним обладнанням, 359 приміщень для фізкультурно-оздоровчих занять, 2 водноспортивні та 1 кінноспортивну базу.

Затверджена і діє обласна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки (рішення Кіровоградської обласної ради від 28 грудня 2011 р. № 244).

Основні проблеми, що потребують вирішення:

- природне скорочення населення;
- поступове збільшення частки населення, старшого за працездатний вік;

- значний рівень демографічного навантаження на осіб працездатного віку;
- значний рівень зареєстрованого безробіття;
- збереження значної кількості вакантних посад і непрацевлаштованих громадян;
- висока частка соціальних трансфертів у доходах громадян;
- низька привабливість створюваних робочих місць;
- поширення тіньової зайнятості населення;
- низький рівень забезпеченості дітей дошкільними навчальними закладами;
- неукомплектованість навчальних закладів у сільській місцевості учнями, віддаленість закладів від місць проживання учнів;
- недостатній рівень впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховному процесі;
- невідповідність підготовки у вищих та професійно-технічних навчальних закладах різних типів та рівнів акредитації потребам регіонального ринку праці;
- низький рівень матеріально-технічного забезпечення професійно-технічних навчальних закладів;
- збереження заборгованості із виплати заробітної плати;
- недостатня адресність надання соціальної підтримки;
- низький рівень доходів переважної частини населення через низький розмір заробітної плати;
- диспропорційність системи надання медичної допомоги первинного, вторинного і третинного рівнів;
- зниження рівня забезпеченості лікарськими кадрами, особливо у сільській місцевості;
- слабкий розвиток профілактичної роботи та високий рівень захворюваності;
- низький рівень охоплення громадян фізичною культурою і масовим спортом.

Стратегічні пріоритети та завдання з їх реалізації

1. Послаблення негативних демографічних тенденцій шляхом зниження рівня смертності, підвищення народжуваності та сприяння позитивному міграційному сальдо.

Завдання:

- підвищення рівня медичного обслуговування населення з метою скорочення смертності та збільшення рівня народжуваності;
- забезпечення повноцінного функціонування обласного перинатального центру з метою зменшення смертності новонароджених дітей і породіль;
- створення достатньої кількості робочих місць із високим рівнем оплати праці та забезпечення будівництва доступного житла з метою попередження міграційного скорочення населення області;

- реформування системи освіти у напрямку створення умов для забезпечення молоді першим робочим місцем, проведення професійної орієнтації школярів;
- сприяння розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;
- пропаганда сімейних цінностей, сприяння збереженню цілісності сім'ї, захисту прав її членів, створення умов для нормального розвитку й виховання дітей шляхом здійснення соціального супроводу сімей у кризових ситуаціях;
- утвердження у молодіжному середовищі здорового способу життя та організації змістовного проведення дозвілля;
- сприяння розвитку альтернативних форм сімейного виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, у т. ч. дитячих будинків сімейного типу, прийомних сімей тощо;
- збільшення кількості дітей, охоплених організованими формами відпочинку та оздоровлення, зміцнення матеріально-технічної бази діючих дитячих оздоровчих закладів, збільшення їх кількості, урізноманітнення і підвищення якості оздоровчих послуг.

2. Розвиток ринку праці та підвищення рівня доходів працюючих завдяки розширенню пропозиції робочих місць, насамперед у високопродуктивних секторах, захисту прав працюючих, розвитку форм самозайнятості.

Завдання:

- удосконалення системи професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників відповідно до потреб економіки, організація професійного навчання, перенавчання та підвищення кваліфікації безробітних, направлення безробітних громадян, зареєстрованих в обласній службі зайнятості, на професійне навчання;
- сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, стимулювання самозайнятості населення (у т. ч. у сфері розвитку «зеленого» туризму, народних етнічних промислів);
- організація оплачуваних громадських робіт на підприємствах, в установах та організаціях області;
- заохочення створення нових робочих місць у промисловості, енергетиці, на транспорті, в інших сферах з високим рівнем оплати праці;
- забезпечення координації зусиль державних органів та громадських організацій, бізнес-структур, роботодавців у сфері сприяння створенню нових робочих місць і розвитку регіонального ринку праці;
- сприяння наданню додаткових гарантій щодо працевлаштування працездатних громадян працездатного віку, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних конкурувати на ринку праці, у т. ч. шляхом запровадження практики бронювання робочих місць на підприємствах області;
- упровадження заходів щодо недопущення зловживань роботодавців монопольним становищем на місцевих ринках (насамперед у сільській

- місцевості та віддалених територіях) щодо працевлаштування та оплати праці;
- вжиття заходів щодо погашення боргів із виплати заробітної плати працівникам підприємств, організацій та установ області;
  - захист прав і додержання державних соціальних гарантій в оплаті праці, у т. ч. через укладання колективних договорів та угод, недопущення випадків використання найманої робочої сили без належного оформлення трудових відносин, поліпшення стану, умов, безпеки праці та виробничого середовища;
  - здійснення заходів щодо легалізації заробітної плати й «тіньової» зайнятості, посилення мотивації до легальної продуктивної зайнятості, в т. ч. завдяки інформуванню населення про негативні соціальні наслідки нелегального працевлаштування та отримання заробітної плати у «конвертах».

3. Досягнення відповідності системи освіти потребам ринку праці, створення єдиного освітнього простору, забезпечення якості та доступності освіти, ефективності управління нею.

Завдання:

- забезпечення рівного доступу дітей до якісної дошкільної освіти завдяки відновленню діяльності дошкільних навчальних закладів, створення навчально-виховних комплексів «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад», збільшення кількості груп на базі діючих дошкільних навчальних закладів;
- оптимізація мережі загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості;
- вирішення питання 100 % підвезення учнів і педагогів, які проживають за межею пішохідної доступності, до місць навчання і у зворотному напрямку;
- збільшення парку шкільних автобусів у кількості, достатній для забезпечення організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах;
- завершення процесу створення освітніх округів та забезпечення роботи опорних шкіл;
- розширення мережі закладів нового типу (гімназій, ліцеїв, колегіумів) та створення мережі профільних навчальних закладів для навчання обдарованих дітей сільської місцевості, відкриття нових профільних класів у загальноосвітніх навчальних закладах, міжшкільних профільних груп;
- оснащення всіх загальноосвітніх навчальних закладів сучасними навчально-комп'ютерними комплексами та підключення їх до мережі інтернет;
- забезпечення всіх загальноосвітніх навчальних закладів водопостачанням та місцями загального користування всередині приміщень;
- упровадження професійно-технічними навчальними закладами інтегрованих професій, оновлення переліку та напрямів підготовки робітничих професій відповідно до потреб ринку праці;

- зміцнення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів;
- відновлення галузевого спрямування професійно-технічного навчання у професійно-технічних навчальних закладах відповідно до потреб базових підприємств області;
- створення навчально-практичних центрів із впровадженням інноваційних технологій на базі професійно-технічних навчальних закладів;
- сприяння активізації співробітництва бізнес-структур і вищих навчальних закладів у формуванні навчальних програм і професійних стандартів, оцінюванні якості атестації випускників.

4. Підвищення ефективності системи соціального захисту населення з метою поліпшення охоплення соціальною підтримкою незаможних верств населення та раціоналізації використання бюджетних коштів.

Завдання:

- розширення переліку та поліпшення якості надання соціальних послуг;
- забезпечення ведення обліку осіб, що мають право на пільги за соціальною ознакою, та одержувачів різних видів державної соціальної допомоги;
- забезпечення своєчасного проведення суб'єктами господарювання атестації робочих місць за умовами праці, зниження рівня виробничого травматизму, зведення до мінімуму причин небезпек, властивих виробничому середовищу;
- відкриття стаціонарних відділень для постійного проживання одиноких непрацездатних громадян похилого віку та інвалідів;
- продовження роботи з модернізації системи органів Пенсійного фонду області, забезпечення підтримки функціонування системи обслуговування громадян, яка базується на оптимізації роботи управлінь Пенсійного фонду в районах та містах області і запроваджує нові принципи обслуговування;
- удосконалення адміністрування єдиного соціального внеску;
- сприяння залученню роботодавців та працівників до розвитку системи пенсійного страхування (у т. ч. накопичувального та недержавного);
- створення сприятливих умов для активного залучення населення регіону до розвитку системи добровільного пенсійного забезпечення (страхування);
- розробка та реалізація пілотного проекту щодо впровадження технологій електронного врядування в діяльність системи соціального захисту з метою уніфікації обліку, документообороту, технологій обслуговування клієнтів та мінімізації обтяжливості та корупційної ємності цієї системи для споживачів послуг;
- модернізація програми житлових субсидій шляхом вдосконалення механізмів їх надання та впровадження соціальних нормативів споживання житлово-комунальних послуг, забезпечення поступової інтеграції житлових пільг у систему житлових субсидій;

- забезпечення на належному рівні життєдіяльності соціально вразливих верств населення, у першу чергу – осіб із обмеженими фізичними можливостями: забезпечення облаштування пандусами, іншими пристосуваннями для доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, установ соціального захисту, підприємств торгівлі та побутового обслуговування населення, забезпечення функціонування спеціально обладнаного транспорту;
- використання потенціалу соціальних служб регіону для соціального залучення осіб з інвалідністю, самотніх людей похилого віку, бездомних осіб та осіб, звільнених з місць позбавлення волі до суспільного життя та соціально-економічного розвитку регіону;
- надання послуг «соціального таксі» в усіх містах і районах області.

5. Завершення реформування системи охорони здоров'я шляхом підвищення якості та доступності медичних послуг, поліпшення ефективності державного фінансування медичної сфери, створення стимулів для здорового способу життя населення й здорових умов праці.

Завдання:

- оптимізація мережі закладів охорони здоров'я для нормативного забезпечення населення медико-санітарною допомогою, приведення мережі закладів охорони здоров'я у відповідність до потреб населення, створення госпітальних округів, центрів первинної медико-санітарної допомоги;
- сприяння забезпеченню кадрами відповідного кваліфікаційного рівня закладів охорони здоров'я, у т. ч. за рахунок державного замовлення у вищих навчальних закладах;
- забезпечення пріоритетного, першочергового комплектування лікарськими кадрами та середнім медичним персоналом закладів охорони здоров'я сільської мережі, реалізація заходів щодо залучення та закріплення молодих спеціалістів-лікарів для роботи в медичних закладах області шляхом створення належних умов для їх праці та проживання;
- забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації працівників закладів охорони здоров'я, перепідготовки лікарів загальної практики – сімейної медицини, помічників лікарів загальної практики – сімейної медицини;
- забезпечення належних умов для профілактики та надання медичної допомоги хворим на онкопатологію, серцево-судинні захворювання шляхом створення спеціалізованих обласних медичних центрів;
- збільшення обсягів медичної допомоги хворим із термінальною стадією ниркової недостатності шляхом створення обласного гемодіалізного центру на базі обласної лікарні та його філій у містах обласного значення;
- забезпечення функціонування спеціалізованих відділень (палат, ліжок) для ветеранів війни в лікувально-профілактичних закладах області та їх

Розділ 4

- оснащення необхідним обладнанням, пільгове забезпечення ветеранів війни ліками за рецептами лікарів відповідно до чинного законодавства;
- забезпечення раціонального підходу до відбору лікарських засобів, медичної техніки та виробів медичного призначення для закупівлі за державні кошти, налагодження належного контролю за їх розподілом і застосуванням;
  - поліпшення медикаментозного і матеріально-технічного забезпечення галузі відповідно до стандартів з урахуванням необхідності досягнення гарантованого державою обсягу безоплатної медичної допомоги громадянам у державних і комунальних закладах охорони здоров'я, поліпшення матеріально-технічної бази лікувально-профілактичних закладів області;
  - повсюдне впровадження клінічних протоколів;
  - сприяння оптимізації системи фінансування сектору охорони здоров'я за рахунок об'єднання фінансових ресурсів (для первинної медико-санітарної допомоги на районному та міському рівнях, для вторинної та третинної – на обласному);
  - диверсифікація ресурсного забезпечення роботи медичних закладів, у т. ч. за рахунок створення комунальних неприбуткових медичних підприємств, підтримка розвитку приватного сектору медичних послуг;
  - формування портфеля медичних послуг, перехід на договірну форму відносин між органами влади та медичними установами із закупівлі послуг з попередньою оплатою робіт;
  - розвиток конкурентного ринку надання якісних і доступних медичних послуг населенню регіону, запровадження страхової медицини, забезпечення доступу приватних медичних закладів до державного фінансування на конкурсній основі; упровадження єдиної методики розрахунків медичних послуг;
  - відновлення системи профілактичних медичних оглядів на підприємствах та у вищих навчальних закладах;
  - здійснення заходів, спрямованих на запобігання інфекційним захворюванням, епідеміям та на їх ліквідацію;
  - розвиток міжсекторної інтеграції та координації роботи системи охорони здоров'я із суміжними галузями, що мають відношення до здоров'я населення і профілактики захворювань;
  - забезпечення профілактичного напрямку діяльності медичної галузі області через проведення широкої інформаційно-роз'яснювальної роботи, популяризація та утвердження стандартів здорового способу життя, у т. ч. за рахунок стабільного розвитку послуг рекреації та туризму, сфери культури, фізичної культури і спорту;
  - сприяння запровадженню різних видів соціальної антинаркотичної, антиалкогольної пропаганди та реклами з метою формування у свідомості громадян, особливо молоді, негативного ставлення до вживання наркотиків та алкоголю;
  - залучення широких верств населення до масового спорту, популяризація здорового способу життя та фізичної реабілітації як важливого

складника поліпшення якості й тривалості активного життя населення області, в т. ч. за рахунок функціонування центрів «Спорт для всіх».

Очікувані результати

- поліпшення демографічної ситуації в регіоні, зниження смертності населення, збільшення народжуваності та середньої очікуваної тривалості життя;
- розвиток ринку праці, створення нових робочих місць і скорочення рівня безробіття;
- легалізація тіньової зайнятості;
- розвиток підприємницької ініціативи громадян і самозайнятості населення;
- стабільне зростання заробітної плати найманих працівників;
- ширше охоплення соціальною підтримкою населення, яке її потребує, підвищення ефективності виплат соціальної допомоги;
- збільшення частки заробітної плати у структурі доходів населення;
- оптимізація мережі загальноосвітніх шкіл, підвищення їх матеріальної забезпеченості, якості навчання;
- досягнення адекватності освітніх послуг, які надаються професійно-технічними та вищими навчальними закладами області, потребам регіонального ринку праці;
- посилення ефективності системи професійно-технічної освіти.

РОЗДІЛ 5. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Реалізація положень Стратегії забезпечується насамперед у спосіб оптимізації використання наявного на місцевому рівні ресурсного потенціалу (матеріальних ресурсів, фінансових, людських, інтелектуальних, інформаційних тощо) і створення сприятливих умов для надходження в регіон інвестиційних ресурсів. Для реалізації завдань загальнодержавного значення регіон відповідно до укладеної Угоди з КМУ залучає централізоване фінансування з Фонду регіонального розвитку. Для реалізації завдань, пов'язаних з адаптацією до вимог європейської інтеграції, імплементацією міжнародних норм, правил і стандартів, регіон залучає гранти, кошти міжнародної технічної допомоги.

5.1. Інститути, відповідальні за реалізацію Стратегії

Основними інститутами, які відповідають за реалізацію Стратегії, є Кіровоградська обласна рада, Обласна державна адміністрація, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Обласна рада затверджує:

- Стратегію;
- план заходів щодо реалізації Стратегії та щорічні програми соціально-економічного розвитку;
- цільові програми, спрямовані на вирішення актуальних проблем місцевого розвитку.

Обласна державна адміністрація забезпечує реалізацію Стратегії та розробляє:

- план заходів щодо реалізації Стратегії;
- щорічні програми соціально-економічного розвитку;
- цільові програми обласного рівня.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування беруть участь у реалізації Стратегії відповідно до Плану заходів щодо реалізації у рамках їхніх повноважень, а також можуть, спираючись на положення Стратегії, розробляти стратегії розвитку та плани у межах відповідних територіальних громад.

5.2. Управлінські механізми реалізації Стратегії

Організаційно-управлінські механізми реалізації Стратегії соціально-економічного розвитку Кіровоградської області передбачають:

- розробку і реалізацію на її основі програмних і нормативних документів, що включають План заходів щодо реалізації Стратегії, щорічні програми соціально-економічного та культурного розвитку, програми охорони довкілля, цільові програми, стратегії та програми розвитку місцевих територіальних громад. Такі документи розробляються на основі створення взаємопов'язаної системи прогностичних і програмних документів розвитку регіону/держави, їх узгодження з генеральними планами територіального розвитку на місцевому, регіональному та національному рівнях;
- запровадження індикативного планування (прогнозування) базових параметрів соціально-економічного розвитку регіону;
- координацію заходів регіональної політики, чіткий розподіл повноважень, усунення дублювання у процесі прийняття управлінських рішень у сфері регіонального розвитку;
- регулярний моніторинг усіх сфер і заходів регіонального розвитку;
- здійснення державного контролю за виконанням Стратегії, врахування структурних зрушень на регіональному (місцевому) рівні, коригування механізмів регіонального розвитку (у т. ч. угод) та їх оптимальне пристосування до умов, що змінюються у процесі реалізації Стратегії.

Стратегія стає підставою для визначення спільного плану дій та укладання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Кіровоградською обласною радою, що має забезпечити взаємні зобов'язання у відносинах між центральною і регіональною владами. За умови укладання Угоди щодо регіонального розвитку передбачається забезпечення спільного фінансування стратегічних галузей і сфер, зокрема: житлово-комунального господарства, заходів щодо забезпечення продовольчої безпеки, екологічних проектів, освіти, охорони здоров'я, забезпечення підтримки малого підприємництва, розбудови та модернізації інфраструктури тощо.

Керованість та ефективність реалізації Стратегії забезпечуються завдяки формуванню дієвого інформаційного супроводження, що включає:

- налагоджену систему збору, узгодження та використання статистичної, аналітичної, нормативної, програмно-планової і прогностичної інформації для прийняття державно-управлінських рішень на регіональному (місцевому) рівні;
- системний моніторинг широкого кола індикаторів соціально-економічного розвитку та екологічної ситуації;

Розділ 5

- відкритість і прозорість діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, регулярне інформування громадськості про основні проблеми соціально-економічного і культурного розвитку регіону, шляхи їх вирішення та перспективи прийняття оптимальних державно-управлінських рішень;
- активізацію участі населення і громадських об'єднань регіону у підготовці, обговоренні та вирішенні питань соціально-економічного і культурного розвитку регіону.

Під час фінансування заходів з реалізації Стратегії всі виконавці повинні забезпечити узгодженість дій з метою досягнення запланованих результатів; прагнути до ощадливого використання бюджетних коштів та отримання максимального ефекту від їх використання.

5.3. Фінансово-бюджетні механізми реалізації Стратегії

Реалізація Стратегії соціально-економічного розвитку Кіровоградської області передбачає наступні орієнтири використання коштів місцевого та Державного бюджетів:

- оптимізацію формування та використання коштів місцевих бюджетів, розширення джерел бюджетів розвитку у складі місцевих бюджетів через збільшення обсягів доходів від продажу чи оренди комунальної власності й іншого майна;
- ефективне використання субвенцій на соціально-економічний розвиток регіонів, збільшення обсягу цільових субвенцій та їх частки у загальній структурі доходів місцевих бюджетів, обґрунтування потреби у субвенціях на такі капітальні видатки:
- оновлення основних фондів закладів освіти і охорони здоров'я;
- розбудову транспортних комунікацій;
- модернізацію основних фондів установ житлово-комунального господарства;
- запровадження технологій енергозаощадження на підприємствах житлово-комунального господарства;
- розбудову закладів туристичної сфери;
  - подання заявок на отримання коштів Державного фонду регіонального розвитку на фінансування;
- програм подолання депресивності сільських територій з метою недопущення падіння обсягів сільськогосподарського виробництва та знелюднення сільських територій;
- програм і заходів соціально-економічного розвитку малих міст із метою активізації в них економічної діяльності, зокрема за рахунок створення підприємств переробної, харчової та легкої промисловості, установ сфери послуг та фінансової сфери і збільшення на цій основі кількості робочих місць;
  - ініціювання включення інвестиційних проектів, спрямованих на реалізацію завдань міжрегіонального та загальнодержавного рівнів, до системи національних проектів з наступним змішаним державно-приватним фінансуванням;
  - розширення масштабів використання державного замовлення у поєднанні із прямим державним інвестуванням стратегічно важливих для регіону підприємств;
  - надання державних гарантій для отримання кредитів підприємствами, економічна діяльність яких має стратегічне значення для регіону, а також підприємствам, які демонструють позитивний результат від операційної діяльності, мають позитивну кредитну історію, не допускали прострочень по кредитах і виконують соціальні зобов'язання у повному обсязі.

5.4. Організаційні механізми реалізації Стратегії

1. Механізм державно-приватного партнерства передбачає використання різних його форм – концесії, орендних відносин, лізингу, угоди про розподіл продукції, договору щодо управління державним і комунальним майном, договору про спільну діяльність тощо.

У процесі реалізації Стратегії механізми державно-приватного партнерства використовуватимуться у сфері будівництва (реконструкції, модернізації) мереж газо- і теплопостачання, водопостачання, водовідведення, розвитку житлового будівництва; розбудови об'єктів дорожнього господарства та інфраструктури галузі охорони здоров'я; видобутку та переробки корисних копалин; екологізації регіонального розвитку (будівництві очисних споруд, переробці твердих побутових відходів тощо).

2. Механізм кооперації передбачає розроблення регіональної програми розвитку кооперативного руху; підвищення кваліфікаційних знань про сільськогосподарську кооперацію (організацію на постійній основі тренінгів, семінарів та курсів для керівників і працівників сільськогосподарських підприємств, фермерів, селян); розроблення єдиного інформаційно-просвітницького інтернет-ресурсу.

У процесі реалізації Стратегії переваги механізму кооперації використовуватимуться у розвитку виробничих кооперативів (у т. ч. виробничо-допоміжних кооперативів, товариств праці), обслуговуючих кооперативів (у т. ч. закупівельних, збутових, збутово-переробних, орендних, житлових, послугових), споживчих кооперативів, а також кредитної (ощадно-позичкової) і страхової кооперації.

3. Механізм кластеризації передбачає розроблення концепції розвитку регіональних кластерів; розроблення системи заходів щодо фінансового стимулювання кластерних ініціатив та існуючих у регіоні кластерів; створення веб-сайту та єдиної інформаційної бази з інформацією про існуючі в регіоні кластери; організації та проведення тематичних конференцій, семінарів та «круглих столів» для зацікавлених осіб, чинних і потенційних учасників кластера, із залученням фахівців відомих вітчизняних і зарубіжних діючих кластерних об'єднань.

4. Механізм стимулювання підприємницької активності передбачає:

- спрощення процедур реєстрації (функціонування «єдиного вікна») та ведення бізнесу на місцевому, регіональному рівні;
- підтримку в регіоні розвинутого конкурентного середовища, недопущення монополізації сфер діяльності малого та середнього бізнесу;

- сприяння розвитку інфраструктурного забезпечення діяльності малого та середнього бізнесу, самозайнятості населення (у т. ч. налагодження роботи бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів тощо);
- створення інформаційної бази даних, консультаційних служб із питань законодавчої та інформаційної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу, підприємництва в регіоні;
- налагодження ефективної взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з підприємцями, сприяння формуванню освітньої, інституційної та інформаційної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу, підприємництва та самозайнятості в регіоні.

5. Механізм міжрегіонального співробітництва передбачає підтримання постійних робочих контактів між обласними, районними державними адміністраціями, радами та профільними управлінськими структурами Кіровоградської та суміжних областей з метою виявлення та визначення шляхів вирішення проблем, що мають міжрегіональне значення. Організація координації діяльності та взаємодії приватних підприємств і громадських об'єднань відбуватиметься шляхом проведення періодичних публічних заходів (нарад, семінарів, форумів) міжрегіонального рівня.

Потенціал міжрегіонального співробітництва використовуватиметься для стимулювання системного розвитку: добувної промисловості; сільсько-го господарства; транспорту та зв'язку; транспортно-логістичних центрів та установ дорожнього сервісу; установ зв'язку та інтернет-комунікацій; туристичного сектору; ринку освітніх послуг, НДДКР та формування спільного для регіонів науково-освітнього простору, зорієнтованого на інноваційні розробки та їх послідовне впровадження у виробництво; ринку праці та мобільності робочої сили.

5.5. Механізми комунікації держави, бізнесу та громад

Досягненню цілей та пріоритетів Стратегії сприятиме системний підхід до взаємодії держави, бізнесу та суб'єктів громадянського суспільства шляхом використання наступних комунікаційних механізмів:

- формування ефективно діючої системи електронного урядування;
- участь представників громадськості у розробці проектів рішень обласної влади, цільових програм, стратегій регіонального розвитку (області, районів, міст тощо);
- розвиток механізмів державно-приватного партнерства;
- розвиток механізмів громадського моніторингу соціально-економічної ситуації, включаючи громадський контроль і експертизу реалізації Стратегії;
- організація освітньої та просвітницької діяльності щодо засад соціального та державно-приватно партнерства, розробка моделей професіоналізації кадрів, що забезпечують реалізацію принципів соціального партнерства;
- реалізація політики інформаційної відкритості влади.

Взаємодія держави, бізнесу та громад відбуватиметься у таких формах:

- постійно діючі територіальні громадські й державно-громадські ради, міські, районні збори, наради, робочі й експертні групи й комісії;
- громадські ради різного функціонального призначення при галузевих підрозділах органів державної влади й органів місцевого самоврядування;
- організація обговорення соціально важливих проблем із широким використанням інформаційних технологій, ЗМІ тощо;
- конкурси, ярмарки соціально значущих програм і грантових проектів;
- створення Консультативної ради громадських і політичних організацій області.

Реалізація зазначеної взаємодії забезпечуватиме активне залучення громадськості до процесів планування та реалізації стратегічних планів та проектів розвитку. На цій основі має бути досягнуто конструктивне ставлення населення до процесу розробки і реалізації та до змісту регіональних стратегій, планів, управлінських і соціальних інновацій тощо, максимально втілено потенціал креативної ініціативи усіх прошарків суспільства.

РОЗДІЛ 6. ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Етапи реалізації Стратегії визначено відповідно до проведених Національним інститутом стратегічних досліджень прогностичних розрахунків можливої модернізації економіки регіону на збалансованих засадах.

Розрахунки визначають системний вплив на стан регіональної економічної системи з боку заходів, що вживатимуться відповідно до Стратегії.

6.1. Етап подолання депресивних тенденцій та формування передумов структурних зрушень

Перший етап реалізації Стратегії розпочинатиметься в умовах депресивності вітчизняної та світової економік. Завдання політики розвитку регіону полягатимуть у відновленні динамічного економічного зростання на підґрунті максимально ефективного використання наявного економічного та соціального потенціалу регіону шляхом підвищення купівельної спроможності населення регіону та сприяння експортній діяльності підприємств. В умовах обмеженої фінансової спроможності корпоративного сектору інвестиційний процес має забезпечуватися посиленням спрямованості на розвиток видатків місцевого бюджету, а також реалізацією на рівні області державних програм загальнодержавного рівня та національних проектів. Найшвидший ефект для економічного зростання очікується від заходів щодо підтримки розвитку аграрного сектору регіону.

Особливостями першого етапу будуть:

- переважно екстенсивний тип економічного зростання на основі зростання завантаження наявних виробничих потужностей, подолання депресивності регіональної економіки;
- прискорення темпів приросту ВРП до понад 5 %;
- випереджальне зростання капітальних інвестицій;
- прискорення темпів зростання інвестицій;
- послідовне підвищення рівня реальної заробітної плати та частки оплати праці у валовому випуску.

Реалізацію Стратегії має бути зосереджено на:

- створенні сприятливих умов для зростання обсягів виробництва продукції реального сектору економіки регіону шляхом розвитку внутрішнього ринку регіону, налагодження мережі інформаційної та правової підтримки діяльності підприємств регіону на загально-українському та зовнішньому ринках;
- здійсненні першочергових заходів щодо пом'якшення головних суперечностей соціального розвитку регіону;
- створенні програмних та інституційних засад структурних змін економіки регіону;
- впровадженні пілотних проектів організаційних інновацій, спрямованих на послаблення нерівномірності територіального розвитку регіону;
- концентрації видатків розвитку бюджету області на створенні сприятливих умов для розвитку аграрного комплексу регіону.

Очікувана тривалість першого етапу – 2013–2015 роки.

Індикативні показники (в цілому за період):

- реальний приріст ВРП – 14,1 %;
- збільшення капітальних інвестицій на 22,5² %;
- підвищення продуктивності праці на 17,0 %;
- збільшення реальної заробітної плати найманих працівників порівняно з рівнем 2012 року на 45,9 %.

---

² У реальному вимірі

6.2. Етап структурної перебудови економіки регіону

Протягом другого етапу відбуватиметься перехід від екстенсивного до інтенсивного типу економічного зростання завдяки посиленню спрямування капітальних інвестицій на здійснення структурних змін в економіці регіону, впровадження технологічних інновацій в аграрному та промисловому виробництві, побуті та соціальній сфері. Очікуване подолання депресивних тенденцій дає підстави прогнозувати активізацію приватного інвестування та збільшення припливу прямих іноземних інвестицій.

Особливостями другого етапу будуть:

- підтримання темпів приросту ВРП на рівні 6-7 %;
- збереження високих темпів інвестування в основний капітал при зміні структури інвестицій: збільшенні частки інвестицій у промисловість та концентрації інвестування на впровадженні технологічних інновацій;
- прискорення зростання реальної заробітної плати як наслідок досягнення високої динаміки економічного комплексу регіону;
- поживавлення міжрегіональної співпраці.

Реалізацію Стратегії має бути зосереджено на:

- практичній реалізації сформованого програмного та інституційного потенціалу;
- масовому впровадженні пілотних організаційних інновацій, розроблених протягом першого етапу;
- упровадженні енергозберігаючих технологій у соціально-побутовій сфері, заохоченні енергозбереження у виробничій сфері;
- створенні сприятливих умов для інвестиційної діяльності на території області.

Очікувана тривалість другого етапу – 2016–2017 роки.

Індикативні показники (в цілому за період):

- реальний приріст ВРП – 13,3 % (129,3 % щодо рівня 2012 року)
- збільшення капітальних інвестицій на 21,7 %;
- підвищення продуктивності праці на 11,4 %;
- збільшення реальної заробітної плати найманих працівників порівняно з рівнем 2015 року на 29,9 %.

6.3. Етап переходу до стабільного поступу регіону

Третій етап спирається на отримання практичних результатів здійснених структурних перетворень та їх спрямування на забезпечення соціального розвитку регіону. Очікується підтримання стійких високих темпів економічного зростання на підґрунті диверсифікації джерел економічної активності та інвестиційних ресурсів.

Особливостями третього етапу будуть:

- підтримання високих темпів реального приросту ВРП на основі впровадження новітніх технологій та організаційних інновацій;
- тривале прискорення приросту інвестування в основний капітал;
- сповільнення зростання реальної заробітної плати внаслідок посилення схильності бізнесу до інвестування.

Реалізацію Стратегії має бути зосереджено на:

- забезпеченні ефективного функціонування модернізованої структури економіки регіону;
- створенні сприятливих умов для розвитку малого й середнього підприємництва;
- розвитку регіональної інноваційної системи;
- системній реалізації великомасштабних інвестиційних проектів у інфраструктурній сфері на засадах міжрегіональної співпраці;
- всебічному розвитку альтернативної енергетики.

Очікувана тривалість третього етапу – 2018–2020 роки.

Індикативні показники (в цілому за період):

- реальний приріст ВРП – 19,7 % (154,7 % щодо рівня 2012 року)
- збільшення капітальних інвестицій на 46,9 %;
- підвищення продуктивності праці на 18,2 %;
- збільшення реальної заробітної плати найманих працівників порівняно з рівнем 2017 року на 45,8 %.

Загалом за період 2013–2020 роки реалізація Стратегії економічного та соціального розвитку Кіровоградської області має забезпечити:

- реальний приріст ВРП на 54,7 %;
- збільшення капітальних інвестицій на 119 %;
- підвищення продуктивності праці на 54 %;
- збільшення реальної заробітної плати найманих працівників на 176 %;
- зменшення рівня безробіття з 9,4 % у 2012 р. до 3,5 % у 2020 р.;

- зниження рівня тінізації економіки регіону з 27 до 23 %;
- збільшення частки оплати праці у валовому випуску з 22,5 до 24,0 % ;
- збільшення частки інвестицій у ВРП з 28,0 % до 39,5 % ;
- зменшення частки проміжного споживання у валовому випуску з 0,51 до 0,48 %.

ДЛЯ НОТАТОК